

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • EKİM 1986 • YIL : 23 • SAYI : 10 • 400 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 5

AÇIK OTURUM / 7

Prof. Dr. Yılmaz Altuğ

Dr. Abdülaziz Bayındır

Prof. Dr. Köksal Bayraktar

Necdet Durakbaşı

Prof. Dr. Şerif Mardin

Yard. Doç. Dr. Ali Özek

Prof. Dr. Yıldızhan Yayla

Sermaye Piyasası / 39

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Devamlı Bir Borçlanma

Yöntemi : Köprü Senetleri / 45

Doç. Dr. Mehmet E. Palamut

Bilinmeyi Bilmek

(Dış Basından) / 49

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Bütçe Dışı Fonlar / 51

Coşkun Can Aktan

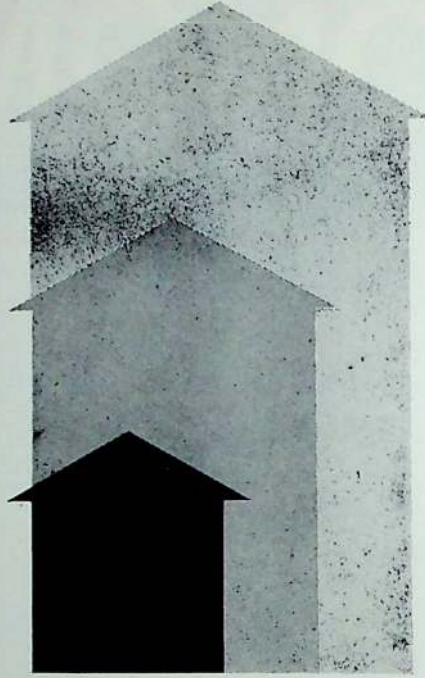
Ayın Ekonomik Olayları / 57

Dr. Yıldırım Kılış

Yeni Yayınlar / 61

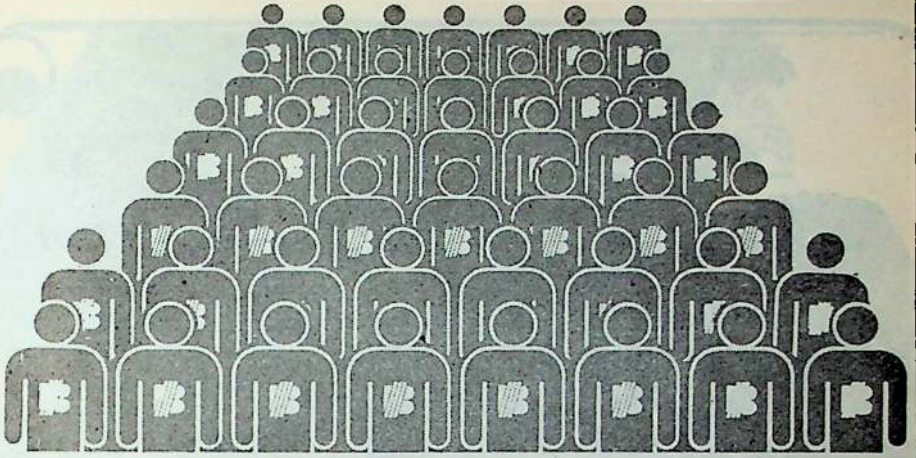
Doç. Dr. Halûk A. Kabaalloğlu

LAİKLİK İLKESİ
ve
TÜRKİYE'DE UYGULANISI

72 yıllık deneyimi, güleryüzü,
çağdaş bankacılık hizmetleriyle
"güvenli bir gelecek için"
uğraş veren;
bugüne dek, binleri aşan üretici
ortağıyla Egelilerin
"onur" duyduğu ve şimdi,
adım adım tüm Türkiye'ye
hizmetlerini götürerek, her geçen
gün biraz daha büyüyen
TARİŞBANK, başarısını paylaşan
ve destek olan halkımıza
hizmet vermekten gururludur.

TARİŞBANK
MİLLİ AYDIN BANKASI T.A.Ş.

Borusan Büyük Aile

Nedir Borusan'ın üstünlüğü?
Ülkemizde endüstriyel gelişmenin
öncülerinden ve günümüzün en
büyük, en sağlam kuruluşlarından biri
olması mı? Geniş ürün yelpazesi ve
günden güne devleşen üretim
kapasitesiyle Türk çelik
endüstrisindeki tartışılmaz yeri mi?
Onu sadece Türkiye'de değil,
uluslararası pazarlarda da aranan,
tercih edilen isim haline getiren
yüksek ürün kalitesi mi?
Şüphesiz, bunların hepsi. Ama
Borusan'ın en az bunlar kadar önemli

bir üstünlüğü daha var: Borusan, bir
büyük ailedir. Türkiye'de gıda
sanayiinden petrol sevkiyatına,
mobilya yapımından inşaat sanayiinin
her kademesine kadar yüzlerce alanın
ihtiyaçlarını karşılayan ürünleriyle bir
büyük ailedir. Kadrolarıyla, deneyimli,
eğitilmiş, çalışkan ve sorumlu teknik ve
idare personeliyle, pazarlama
örgütüyle, her kademedeki
çalışanlarıyla bir büyük ailedir.
Borusan, atılımında ve tüm
gelişmesinde bu büyük aileden, bu
bütünlükten kuvvet almıştır.

BORUSAN

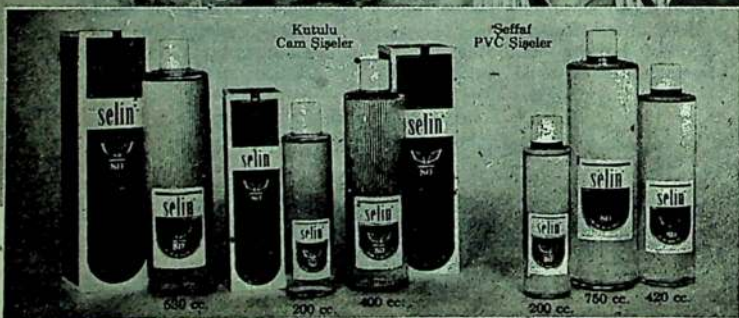
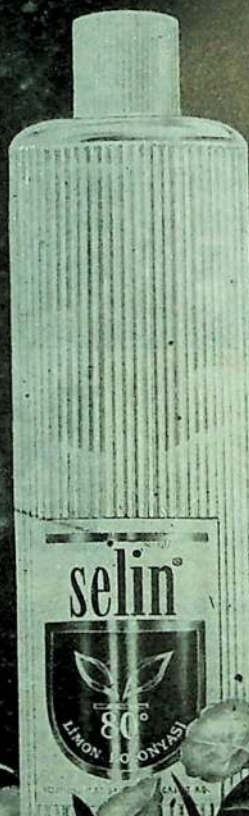
selin®

LİMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında...
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkin
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt
• Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi
Bursal • Ege Canser • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalıka • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel
• Zeki Döşluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr.
Emre Gönenşay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
• Erhan İşil • Doç. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu
• Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaoglu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgil • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin
Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özaslan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Ösunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha
Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezihi Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras
• İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayın Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Dergi'de genellikle bankacılığı da içermek üzere ekonomik konular işlenmektedir. «Açık Oturum» bölümünde ise, zaman zaman, ülkemiz açısından önemli görülen diğer güncel konulara da yer verilmektedir. Nitekim bu sayıda «Laiklik İlkesi ve Türkiye'de Uygulanışı» üzerinde durulmaktadır.

«Laiklik», kökenli Yunanca olup «din işlerini dünya işlerine karıştırmayan, dünya işlerini dinden ayrı tutan» anlamındaki «laik» sözcüğünden türemiştir. Ülkemiz göz önünde tutulduğunda laiklik, Atatürk devrimlerinin vazgeçilmez ilkelerinden biridir ve T.C. Anayasası'nın güvencesi altındadır. Oysa son zamanlarda toplumumuzda laiklik ilkesine ters düşen ve her geçen gün yaygınlaşan bazı uygulamalar görülmektedir. Birkaç örnek verelim: Devlet memurluğu sınavlarında dinsel sorular ağırlık kazanmaya başlamıştır; bazı devlet dairelerinde memurlar namaz saatlerinde işlerini terk etmektedirler; kimi kuruluşlarda Ramazan ayında öğle yemeği çıkmamaktadır; üniversitemizde başörtülü kız öğrencilerin, sokaklarda takkeli erkeklerin sayısı çoğalmaktadır; açık giyinen hanımlara satışmalarda bulunulmaktadır; ezan sesleri veren hoparlörlerin şiddeti giderek yükselmektedir; imam-hatip okulları ve öğrencilerinin, gizli Kur'an kurslarının ve gerçekleri içerip içermedikleri tartışmalı dinsel yayınların sayısı hızla artmaktadır. Başında sık sık yer alan ve tepki gören bu gibi uygulamalar, özellikle Atatürk devrimlerine bağlı yurttaşlarda tedirginlik yaratmaktadır.

«Açık Oturum»a katılan konuşmacılarımız; laiklik kavramının dış ülkelerde ve Türkiye'de nasıl anlaşıldığını, Atatürk devrimleri içinde laikliğin yeri ve kapsamını, ülkemizde laiklik ilkesinden sapmalar olup olmadığını tartıştıkları gibi; laikliği toplum sosyolojisi, anayasa hukuku, ceza hukuku ve dinsel alıcılardan irdeleyordular. Öte yandan, her zaman olduğu gibi, Dergi'de yer alan diğer yazıları da ilginç bulacağınızı ümit ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ EKİM 1986 YIL : 23 SAYI : 10 400 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazısı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. KDV DAHİL YILLIK ABONE: 4.800.— TL; ÖĞRENCİLERE: 2.400.— TL • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 125.000.— TL, Ön Kapak İçi 100.000.— TL, Arka Kapak İçi 90.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar Bölümü Öncesi ve İçi) 80.000.— TL, Tam Sayfa 50.000.— TL, Yarım Sayfa 30.000.— TL, Çeyrek Sayfa 15.000.— TL, Renk Farkı 25.000.— TL • NOT: İlan fiyatlarına % 10 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Tübbe Şubesi 4512, İş Bankası Tübbe Şubesi 1541, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • ÇILT: Şe ma, Telefon: 528 16 11 • BASKI TARİHİ: 10 Ekim 1986 • SAYISI: 7000

Gelişme... Başarı... Üstün hizmet...

Türk bankacılığının son yıllarda en hızlı gelişen ve en başarılı bankası; Dışbank'tır.

Bu gelişme ve başarıyı Dışbank'ın üstün hizmet anlayışı; ciddi, tutarlı bir yönetimin uygulamakta olduğu bilinçli bir ekonomik politika oluşturmaktadır.

Bir Dışbank şubesine girdiğinizde: Dış ticaret bankacılığındaki uzmanlığı; mevduat bankacılığındaki istikrar

ve güveni; ticari bankacılıktaki etkinlik ve verimliliği Dışbank'a özgü, üstün hizmet anlayışı içinde bulabilir ve yararlanabilirsiniz.

Siz de, Dışbank'ı izleyin!.. Gelişmesinden... veriminden ve üstün bankacılık hizmetlerinden yararlanın.

DIŞBANK

Türk Dış Ticaret Bankası

Genel Müdürlük
Cumhuriyet Cad. 201
80200 Harbiye-İstanbul
Telefon : 22096 ist. v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 11 80222 Şişli-İstanbul
Fax : 147 94 97

İstanbul Merkez Şubesi
Cumhuriyet Cad. 201
80200 Harbiye-İstanbul
Telefon : 27708 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 11 80222 Şişli-İstanbul
Fax : 147 94 97

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 58
35210 İzmir
Telefon : 52068 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 818 3214 Pasaport-İzmir
Fax : 14 97 70

Ankara Şubesi
İzmir Cad. 19
06440 Yenigöze-Ankara
Telefon : 42411 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 158 0642 Yenigöze-Ankara
Fax : 18 85 17

Karşıyaka Şubesi
Nispetiye Cad. 135
80000 Karşıyaka-İstanbul
Telefon : 24174 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 151 43 39

Şişli Şubesi
Şişli Meydanı 352
80220 Şişli-İstanbul
Telefon : 35343 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 148 31 74

Bursa Şubesi
Göztepe Cad. 101
16070 Kuruçeşme-Bursa
Telefon : 29180 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 306 16032 Uluçami-Bursa
Fax : 06 154

Mersin Şubesi
Uzun Cad. 28/D
33100 Mersin
Telefon : 67204 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 254 33032 Merkez-Mersin
Fax : 066 64

Adana Şubesi
Uzun Cad. 27
61010 Adana
Telefon : 62081 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 861 01305 Merkez-Adana
Fax : 116 290

Antalya Şubesi
Ak Çetme Cad. 7
07040 Antalya
Telefon : 56234 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 171 07001 Merkez-Antalya
Fax : 120 002

Denizli Şubesi
Emir Paşa Cad.
05010 Denizli
Telefon : 59675 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 14 682 - 21 487
Fax : 153 20001 Merkez-Denizli
Fax : 121 541 - 22 709

Kadıköy Şubesi
Bağdat Cad. 315
81000 Etiler-İstanbul
Telefon : 29180 dts v.
Telex : 291800 dts t.
Telex : 291800 dts t.
P.K. : 14 81002 Etiler-İstanbul
Fax : 350 36 19

ekonomik göstergeler

	1984	1985	1986		
			Mayıs	Haziran	Temmuz
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1637.3	1691.9	1887.3	2118.6	2016.6
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	972.6	1393.5	1594.8	1633.6	1701.5
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	879.9	1183.3	1454.4	1434.1	1466.0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	528.3	781.5	976.3	954.8	956.9
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat		8813.8	8858.2		
Ticari Mevduat		1911.7	1628.7		
Tasarruf Mevduatı		4187.1	4681.4		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı		548.2	490.8		
Vadeli Tasarruf Mevduatı		3638.9	4190.6		
Mevduat Sertifikası		668.2	768.5		
Resmî Kuruluş Mevduatı		886.4	1020.9		
Bankalar Mevduatı		780.2	305.2		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı		380.3	453.5		
Döviz Tevdiatı		1153.8	1754.6		
Toplam Krediler		6506.9	7308.3		
Tarım		958.1	1034.9		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları		704.1	788.0		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)		256.9	307.3		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)		375.4	453.6		
Denizcilik		83.7	45.1		
Ticari, Sınai, Sair		4128.8	4679.4		
PARA ARZI (milyar TL.)	2103.4	2774.9	3071.6	3304.9	3407.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak., HDM)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	10066.1	13882.2	15319.6	15312.0	15215.3
Gıda Maddesi ve Yemler	8858.4	12012.8	13109.8	12854.7	12599.3
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	12079.0	16997.8	19002.8	19407.6	19575.4
İstanbul Geçinme İndeksi	10973.2	16184.7	17973.4	18437.9	18435.3
Ankara Geçinme İndeksi	9177.8	13385.9	14700.9	15065.7	15312.2
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	10756.9	11343.6	4618.6	5451.6	6348.6
Dışsatım (FOB)	7135.5	7958.0	3087.5	3566.7	4134.2
İşçi Dövizleri	1807.0	1714.0	493.0	611.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, 1984 ve 1985 yılları sonlarında yapılan altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Nisan 1986 sonu rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışılımı dahil değildir.

sentetik İ iplik fabrikaları a.ş.

Naylon - 6 İplik

Naylon - 66 İplik

Polyester İplik

Polyester Tekstüre İplik

Polyester Tekstüre Boyalı İplik

Naylon - 6 Elyaf

Polyester Elyaf

ÜRETİYORUZ.

**AVRUPA VE ORTADOĞU ÜLKELERİ İLE
ÇİN'E İHRACAT YAPIYORUZ.**

Pilot Sanayi Bölgesi
BURSA
Telefon: 31 400 (5 hat)

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Yımaz ALTUĞ
- Dr. Abdülaziz BAYINDIR
- Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR
- Prof. Dr. Şerif MARDİN
- Yard. Doç. Dr. Ali Özek
- Prof. Dr. Yıldızhan YAYLA

YÖNETEN :

- Necdet DURAKBAŞA

Laiklik İlkesi ve Türkiye'de Uygulanışı

DURAKBAŞA — Toplantımıza hoş geldiniz. Açık oturumumuzun konusu, laiklik düşüncesi ve Türkiye'de uygulanışı. Bugünlerde bu konu çok güncel. 12 Eylül 1980'den önce Türkiye'de büyük bir kargaşa vardı. Bu kargaşada sol akımların önemli payı olduğu görüşü sanıyorum kamuoyunda genellik kazandı. Bunun üzerine toplumda bir tepki doğdu ve an'anele-re, dine dönüş bir çare gibi düşünüldü. Aileler o dönemde, «çocuklarımızı hâkim olamıyoruz, etkimizin dışına çıkıyorlar, aşırı sol eğilimleri, hatta anarşik eylemleri benimseyebiliyorlar» diyorlardı. Askeri Yönetim ve Danışma Meclisi de bu yorumu benimsemiş olacak ki, 12 Eylül'den sonra devlet kesiminde dine olan ilgi arttı ve 1982 Anayasası'nda (Madde: 24) «Din Kültürü ve Ahlak» öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu dersler arasına konuldu. Özal Hükümetinin de bu görüşü benimsediği tahmin edilebilir. Oysa bu yorum kabullenilse de, öngörülen çare Atatürk kuşağı üzerinde bir huzursuzluk meydana getirdi. Bu konuda basında çıkan yazıları derledim; görüyorsunuz

hayli kabarık. Ne var ki, yazıların çoğu duygusal gibi geldi bana, sağlam bir dayanağı ve içeriği yok. Ancak, bazıları da hayli ilgi çekici... İmam Hatip Okulları sayılarında son yıllarda görülen hızlı artışlar ve me-mur alınışlarında dini sorulara ağırlık verildiği haberleri gibi. Örneğin, Cumhuriyet Gazetesi'nin 22 Temmuz 1986 tarihli sayısında Sayın Hasan Cemal şöyle yazıyor: «Son sekiz yıl içinde (1976-1984) 263 Liseye karşılık 268 İmam Hatip Lisesi açılmıştır. 1979'da bütün Türkiye'de 73 olan İmam Hatip Lisesi sayısı 1984'de 341'e yükselmiştir. 1985 İstatistik Yılına göre, ülkemizde bugün İmam Hatip Okullarının sayısı 715, öğrenci sayısı ise 220 991'dir. Bütün Türkiye'deki Tarım Okullarının sayısına gelince, yalnız 23; öğrenci sayısı da 2.640».

1985 yılı için İmam Hatip Okulları sayısına, orta okul düzeyindeki İmam Hatip Okullarının da dahil edildiği anlaşıyor. 1985 yılı istatistiklerine göre, İmam Hatip Lisesi sayısı 375 ve bu liselerde okuyan öğrenci sayısı 85.157; klasik lise sayısı 2.168

ve bunlarda okuyan öğrenci sayısı 878.294'dür. Bu durumda, İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrencilerin sayısı, tüm lise öğrencilerinin ancak % 9,46'sına ulaşabiliyor. Yine de İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrenci sayısı çok yüksek, eğer bunların «İmam» yetiştiren birer meslek okulu olduğunu düşünürsek. Çünkü bu kadar İmam Hatip Okulu öğrencisine kendi konularında iş bulmak olanağı pek yok; bu açıdan bir çarpıklık görünüyor. Bu hızla gidilirse, Liselerin yerini, İmam Hatip Liseleri mi alacak kuşkusuz ortaya çıkabiliyor. Bu da temel eğitimde ikilik demektir ki kuşkusuz Atatürk ilkelerine ters düşer.

Sınavlarda dini sorunların ağırlık kazandığı hususuna ise sık sık gazete haberlerinde rastlıyoruz. Yine basında aşağıda değinilen hususlara da dikkat çekiliyor: Ezan seslerini veren hoparlörlerin şiddetinin her geçen gün daha da yükseltilmesi, bazı devlet dairelerinde namaz vakitlerinde ilgili personelin bulunmadığı, ya da Ramazan'da öğle yemeği çıkarılmadığı gibi. Başbakanın Malatya'da cami temeli atması eleştiriliyor. Biraz açık giyinen hanımlara sataşmaların arttığı haberleri yer alıyor. İşte bu ve benzeri hususlar Atatürk devrimlerine bağlı olduğunu düşünen kuşakta bir huzursuzluk, bir tedirginlik doğurdu, laik devlet anlayışı açısından. Gerçekten de, laiklik Atatürk devrimlerinin vazgeçilmez, temel bir ilkesidir. Şimdi bu tablo ve gelişmeler içinde açık oturumuzun konusunu şöylece çerçevesleyebileceğimizi düşünüyorum: 1) Laiklik düşüncesinin dış ülkelerde ve Türkiye'de anlaşılışı ve uygulamaları. Bu kapsam içerisinde ise, kavrama açıklık getirme bakımından; a — Kişi hakları, kişi özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce ve kanaat özgürlüğü ile laiklik ilkesinin ilişkileri; b — Devlet ve laiklik ilkesi

ilişkisi, bu arada eğitim ile laiklik ilişkisi; c — İslâm Dini ve laiklik düşüncesi; d — Laiklik ve toplumumuz; kısımlarını ayırmak uygun olabilir. 2) Atatürk devrimleri içinde laikliğin yeri ve kapsamı; ve son olarak, vakitimiz elverdiği ölçüde, 3) Bugün laiklik prensibinden sapmalar var mı, varsa ne gibi sapmalar var?

Şimdi isterseniz önce kavramın dış ülkelerde ve Türkiye'de anlaşılışı ve yukarıda değindiğim özellikler dik-kate alınarak kapsamını anayasa hukuku açısından Sayın Yayla'dan rica edelim. Buyurun efendim.

batıda laiklik
ilkesi dinde reform
hareketinden sonra
gelişmeye başlamıştır;
türkiye'de laiklik
hristiyan ülkelerden
farklı şekilde
anlaşılmış, düzenlenmiş
ve uygulanmıştır

YAYLA — Laiklik kavramı bize Batı kavramı olarak gelmiş başlangıçta. Herhalde tartışmalar geliştikçe bu kavram üzerinde biraz daha fazla durulacak. O bakımdan ben şimdi oradaki anlamı üzerinde fazla durmak istemiyorum. Türkiye'de verilen anlamları üzerinde duracağım daha çok. Bunu da tabii anayasa ve hukuk açısından ele alacağım.

DURAKBAŞA — Sayın Yayla acaba yabancı anayasalarda buna ait bir hüküm var mı?

YAYLA — Batı ülkeleri anayasalarında doğrudan doğruya laiklikle ilgili hüküm yok. Ama, laikliğin izdüşümü sayılabilecek olan prensipler var.

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Necdet Durakbaşı (Bankacı, Ekonomist), Yard. Doç. Dr. Ali Özek (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, İslami İlimler Araştırma Vakfı Başkanı), Prof. Dr. Yılmaz Altuğ (İstanbul Üniversitesi Atatürk İnkılapları ve İlkeleri Araştırma Enstitüsü eski Müdürü, İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi eski Dekanı, Sivas Milletvekili), Prof. Dr. Şerif Mardin (Boğaziçi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Yıldızhan Yayla (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Köksal Bayraktar (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Dr. Abdülaziz Bayındır (İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi Uzmanı); «Laiklik» konusunun tartışıldığı toplantıda bir arada görülmüşler.

DURAKBAŞI — Acaba gerek mi duyulmuyor?

YAYLA — Bizim duyduğumuz şekilde bir gerek duymamışlar. Mesela Fransa'da daha 1905'lere kadar gidiyor yanılmıyorsa, kilise ile idarenin, devletin ayrımı. Orada tabii tarihi gelişim başka türlü olmuş. Hristiyanlığın da prensipleri galiba başka türlü, İslâm dinine göre. Tabii bu teolojik konulara girmek istemiyorum aslında; çizmeden yukarı çıkmak istemiyorum.

DURAKBAŞI — Ama bu mesele çok önemli, gerçekten laikliğe bakış açısı Hristiyan ülkelerle aramızda bir önemli fark oluşturuyor. Biz laiklik mevzuunda çok daha hassasız. Sebebi sanıyorum temelden kaynaklanıyor. Yani İslâm dini günlük hayatı da tanzim etmek istiyor, oysa Hristiyanlık o işlere pek karışmıyor değil mi, Sayın Özek?

ÖZEK — Efendim, şimdi Sayın Yayla işaret ettiler. Hristiyanlıkta inançlar İslâm'dan farklı olduğu için orada laiklik ilkesini koyan kişiler, cemiyette ihtiyaç duyulan ölçüde bunu koyuyor. Hangi sahada buna ihtiyaç varsa... Halbuki İslâmiyet Hristiyanlık'tan farklı birtakım düzenlemeler yapıyor, dini akide bakımından. Dolayısıyla Türkiye'de laiklik sistemi Batı'dakinden farklı bir şekilde tanzim edilmiş, ele alınmış ve tatbik edilmiştir.

DURAKBAŞI — Demek oluyor ki, bu daha çok ülkelerin dinsel yapısından kaynaklanıyor. Mesela bir şeriat var, yani İslâm hukuku var. Ama bir Hristiyan hukuku yok, bir Roma Hukuku var; dini olmayan bir hukuk, değil mi, yanılıyor muyum Sayın Altuğ?

ALTUĞ — Batıda laiklik prensibi dinde reformdan sonra gelişmiş.

Malum bir zamanlar orada da herşeye din, Katolik Kilisesi hâkim idi. Vakıa İncil'de pek hukuki kurallar yok, Kur'an'daki gibi düzenlemeler yok. Ama orada da bir ara kilise herşeye hâkim olmuş. Çünkü biliyordunuz kilise imparatorları bile afaroz edebiliyordu. Ve herşeylerini ellerinden alıp perişan edebiliyordu. Reformla yani Protestanlığın girmesi ile onlarda bu sekülerizm (laiklik) yavaş yavaş girmeye başlamış. Devletçilerin kiliseye egemen olmaları mücadelesi asırlar sürmüştü. Özetle, Batıda laiklik ilkesini getiren gelişme dinde reformasyon olmuştur. Bir de bir örnek vereyim: Mesela, bugün İskandinav devletleri laik midir, değil midir? Evet, prensip olarak laikliği görüyoruz ama, gayet enteresandır, İsveç Anayasası'nda kralın muhakkak Lüteriyan olacağı kuralı da vardır. Kanıma göre, Batıda laikliği getiren, kiliseyle devletçilerin uzun mücadelesi sonucu, reformasyonun da yardımıyla zamanla oluşmuş, yerleşmiş bir kavram.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim. Sayın Yayla kaldığımız yerden devam edebilir miyiz?

YAYLA — Evet, teşekkür ederim. Şimdi bu birinci nokta, Yani Batıdaki laiklik anlayışı ve uygulaması, kendilerine has kaynaklardan geliyor. Bize gelince, sadece dini kurallar arasındaki farklardan kaynaklanmıyor bence. Bir de bizim siyasi ve sosyal gelişmelerimizle bunlar oluyor. Türkiye'de laiklik ilkesinin kabul edildiği tarihlerde bakılırsa meseleye, devlet iktidarı veya ona hâkim olan görüş laiklik meselesine Türkiye'nin siyasi ve sosyal rejimi açısından da bakıyor. O açıdan da laikliği bir araç olarak kullanıyor. Sonra da yavaş yavaş tabii devletin nitelikleri arasına giriyor. Şimdi burada önemli bir nokta var. Nasıl oluyor da günlük hayatımızı düzenleyen kuralları da içeren

İslâm dinine bağlı insanlardan oluşan bir topluluk laik olabiliyor? Bunun altında bir hukuki yaklaşım var, teorik bir düşünce var. Şöyle; bence topluluklar laiktir veya değildir, diyemeyiz. Millet, bir insan topluluğudur onun özel nitelikler kazanmış bir şeklidir. Millet laiktir veya değildir diye bir şey söz konusu olmaz. Ama o milletin bulunduğu ülkede bir de iktidar vardır. Şimdi hukuk teorisi bu iktidarı müesseseseleştirmiş, ve ortaya soyut bir kavram olarak, soyut bir tüzel kişi olarak devlet çıkmış; müesseseseleşmiş iktidar... Şimdi aslında laik olması söz konusu olan işte o devlet, o iktidar. Yani iktidar laik olacak mı, olmayacak mı meselesi; iktidar dini kurallara göre kullanılacak mı kullanılmayacak mı meselesi söz konusu oluyor. Yoksa toplumun inançları ve onun değerleri değil. «Devletin dini İslâm'dır.» kuralının değiştirilmesi 1928 yılında oluyor ve bununla ilgili anayasa değişikliğinin gerekçesi ise devlet bir şahsı manevidir: onun dini, inancı olmaz. Çünkü devlet bir hakiki şahıs değil, bir insan değil, İslâm dininde de tüzel kişilik yok diye biliyorum. O bakımdan devleti böyle bir teorik düşünce ile laik kılmak kolaylaşıyor bir yerde. İşte Cumhuriyet devrinde önce «Devletin dini olmaz»dan başlayarak işi yavaş yavaş «Devletin niteliği, Cumhuriyetin niteliğindedir laiklik vardır.»a kadar götüren felsefe bu; teorik yapı bu. Durum, hukuk teorisi, anayasa hukuku teorisi açısından böyle.

Niye bunu bizimkiler böyle koymuşlar? Demek ki birtakım tarihi sebepleri var bunun; elbet buna ihtiyaç duymuşlar da koymuşlar. Şimdi iş böyle olunca, yani laiklik bir anayasa prensibi ve devlet niteliği olunca; cumhuriyet, sosyal devlet, demokratik devlet, hukuk devleti gibi laiklik de bir nitelik olunca; bununla ilgili birtakım başka tartışmalar ortaya çıkmış bizde, anayasal tezler olarak bel-

ki. O zaman demişler ki «Madem ki devletin dini olmaz, öyleyse devlet elini ayağını tamamen çeksin bu işten; Batıdaki uygulamaya paralel olarak..» Bunu üstelik iki ayrı eğilimde olanlar ileri sürmüş: saf laiklik taraftarı olanlar ve İslâm dinine çok bağlı olanlar. Diyorlar ki «Bırakın, cemaatler yapın; Devlet hiç ilgilenmesin; Devlet bu işe para da ayırmassın.» İslâmcı olanlar bu yolla daha güçleneceklerini düşünüyorlar. Ne

Prof. Dr. Yıldızhan YAYLA

var ki, bizde Cumhuriyetin kuruluşundan sonra iktidara hâkim olanlar; «Yok bu kadarına da müsaade edemeyiz.» diyorlar. Devlet, nüfusunun % 99'u Müslüman olan bir ülkede dine bu derece ilgisiz kalamaz. Bunun da bir hukuki çerçevesi bulunuyor aslında. Ve bu çerçeve bence hukuki açıdan yanlış da değil. Diyorlar ki, «Yüzde 99'u Müslüman olan bu toplumda bu Müslüman halkın din ve vicdan hürriyeti var.» Hürriyetçi bir toplum olarak bunu kabul ediyoruz. Ve zaten kesinlikle bunun laikliğe

ters bir yanı yok. Ama bu halkın dini ihtiyaçlarını karşılamak için bir-şeyler yapmamız lazım. Çünkü halk kendi başına cami yapamaz çoğu zaman; yapsa da yeterli büyüklükte yapamaz belki. Binayı yapsa işletemez; onun temizliği, bakımı, onarımı ve saire olacak. Ayrıca halkı bu konuda bilgilendirmek için 'bilgili din adamını yetiştirmek lazım. Tıpkı okulu yapmak, öğretmen yetiştirmek gibi. Neden? Çünkü halk onu istiyor. Laik devlet demek, halkın istediği inançlar doğrultusunda hiçbir hizmet vermez, demek değil. Büyük çoğunluğu istiyorsa, bu tipik bir kamu hizmetidir. İdare hukuku esaslarına göre böyle; tatmini zorunludur. Tatmin etmediğiniz takdirde toplumda rahatsızlıklar belirir. Su ihtiyacı, elektrik ihtiyacı gibi bu da bir ihtiyaçtır. Bunu tatmin edeceksiniz. İşte devlet burada diyor ki, «Ben bu ihtiyaca ilgisiz kalamam, halkın bu kamu hizmetini karşılarım. Bunun için gerekli şeyleri yaparım. Diyanet İşleri Başkanlığı da Anayasa'da öngörülür, bütün diğer kuruluşlar da öngörülür, dini okullar da yapılır.» diyor. Sayısı meselesi kuşkusuz tartışılabilir, tabii o ayrı bir husus. Ben size küçük bir örnek vereyim. Bu konudaki görüşümü, hem de tespiti bir yerde tamamlamak istiyorum.

Bizim 1924 tarihli bir köy kanunumuz var, meşhur 442 sayılı Köy Kanunu; halen yürürlüktedir ve yürürlükte olan bir hükmü var. Diyor ki «Köy İhtiyar Meclisi'nin tabii üyeleri öğretmen ve köy imamıdır.» Şimdi bir soru akla gelebilir: 1928'de değişiklik oldu, 1937'de laiklik ilkesi Anayasaya girdi, 1961 Anayasası, 1982 Anayasası devlet niteliği olarak sayıyor laikliği, nasıl oluyor da köy ihtiyar meclisinin tabii üyesi oluyor imam? İşte burada gerçek anlamda devletle, idareyle halk arasındaki farkı görüyoruz. İmam orada ihtiyar meclisinde oturup da alınacak karar-

lar şer'an caizdir, değildir demeyecek. Halktan aydın bir kişi olarak orada bulunacak. Aksini yapıp da şer'an «Bunları uygulayamazsınız, bunları uygularsınız.» diyor, o yönetim laik değildir. Ama imam köy ihtiyar kuruluna tıpkı öğretmen gibi köyden okumuş, saygıya değer biri, güvendiği biri sıfatıyla geliyorsa, köyün o işlerine katılacaktır ve bunda laikliğe aykırı bir taraf yoktur benim kanaatıma göre de. Bu çok tipik bir örnektir ve laikliğin ne olduğunu da gösterir.

ÖZEK — Bir şey sorabilir miyim? İmamın dini bilgisini o kararlarda ortaya koyması bir nevi dini müdafaa oluyor: halbuki laik düzende imamın yönetime karışmaması lazım, bunu mu söylüyorsunuz?

YAYLA — Hayır. Şöyle söyleyeyim: Şimdi bir karar alınacak; diyelim ki mesela mezarlığın bir yere nakli. Eğer imam orada; «Bu aldığımız karar şer'an yanlıştır, sakattır yahut günahıdır; alınmaması gereken bir karardır.» derse ve bu gerekçeyle karar

alınamaz hale gelirse, orada laiklik ilkesi zedeleniyor demektir. Çünkü alınacak idari kararlar köy tüzel kişiliği adına alınıyordur, köy tüzel kişiliğinin ise dini inancı yoktur. Şuradan da bellidir ki, o köye turistler de gelmiş olabilir, dinsizler de olabilir ama köy hizmeti gene yürütülecektir. Yani onun dini var, bunun yok, bu ayrı dinden, bu da dinsiz diye suyu nasıl akıtmamazlık edemezse, aynı şekilde. Bu tüzel kişilerin manevi varlıklarının bir inancı olamaz; mesela halk unsuruyla, insan unsuruyla köy tüzel kişiliğini birbirinden ayırbilmektir teknik açıdan.

laiklik ilkesi, hak dinlerinden birini kabul etmiş, ama temel inançları ayrı olan insanları birbirini yaklaştırmada yararlı olabilir mi?

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim, Sayın Yayla. Acaba Sayın Mardin, sosyolojik açıdan laiklik kavramı nasıl doğdu ve nasıl bir gelişme gösterdi? Laiklik düşüncesine bağlılık, acaba çok farklı dinlerde olan kimseleri birbirine yaklaştırmak için yararlı bir prensip olarak mütalaa edilebilir mi? Şimdi hak dinleri olarak işte Hristiyanlık var, Musevilik var, tabii İslamiyet var; şimdi bunlar arasındaki yakınlaşma nasıl olabilir? Bunlar kendi inançlarına bağlı kalmaya devam edeceklerine göre, bilmiyorum herhangi bir teşebbüs de bugüne kadar olmuş mudur bu hak dinlerine bağlı insanları birbirine yaklaştırmak bakımından? Çünkü dinlerin amacı insanları birbirinden ayırmak değil, birleştirmektir. Her ne kadar tabii İslamiyet'te biz diyoruz

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.
Fiyatı : 500.— TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Bırbırdirek, Suterazat Sok. 6/2
Sultanahmet - İstanbul. Tel. : 526 34 11

Not : Ödemeli postalamla yapılmas.
PTT ile gönderilmesini isteyenlerin, kitap bedeline 50.— TL KDV ve 180.— TL PTT ücretini ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

ki, «Herkes İslâmiyet çatısı altında toplanmalıdır. Çünkü son din, İslâm dinidir. Ondan evvelkiler artık İslâm dini çıktıktan sonra geçerliliğini kaybetmiştir.» Ama böyle diyerek herkesi bu çatı altına almak da her zaman mümkün değil. Bugün milyarlarca Hristiyan var, milyonlarca Musevi var. Ve tabii bunların dışında olan dinler de var. Ama hak dinlerinden söz ediyorum: Allahın birliğine ve yü-

Needet DURAKBAŞA

celiğine inanan dinler. Laiklik bu dinlere inanan ve temel inançları ayrı olan insanları birbirini anlamada, yaklaştırmada yararlı olabilir mi?

MARDİN — Sorduğunuz sorunun altında bir varsayım var. Ben bu varsayımı açığa çıkarmak istiyorum. Dini incelemenin bir sosyolojik açısı olduğu ya da bir insanî açısı olduğu, yani bir dini anlamak için ille de o dinin içinden bakılmaması gerektiğini burada vurguluyoruz, bu soruyu sorduğumuz zaman. Bu da gerçekten çok önemli bir şey. Çünkü bu şunu gösteriyor: Dinlerin etüdü o dinin

içinden bakanlara münhasır bir şey değildir. İslâmı, İslâmın dışında olan birisi pekâlâ inceleyebilir, bunun hakkında hükümler verebilir. Ve din sosyolojisinin anlamı da budur. Din sosyolojisi, dinin içinden dini görmek değildir. Dinin, birtakım insanî amaçlar açısından nasıl fonksiyonu olduğunu saptamaya çalışmaktır. Bunu çok açık olarak ortaya koymak lazım. Bana öyle geliyor ki, Türkiye'de çok zaman bu iki yaklaşım birbirine karıştırılıyor. Teolojik açıdan meseleye bakmak başka bir şey, sosyolojik açıdan bakmak başka. Bence her ikisi de caizdir. Ama benim bakış açım ikincisidir; başka bir deyiş ile sizin sorduğunuz soruya bir cevap verdiğim zaman, sosyolojik açıdan topluma yararlı olması açısından meseleyi ele alıyorum demektir; teolojik açıdan değil. Topluma yararlı olması açısından şöyle bir şey söyleyebilirim. Bir kere dinlerin yaklaştırılması konusu... «Kim Türkiye'de bu konu üzerinde çalışmış?» diye bakarsak, sanırım ki hafif tasavvuf eğilimli bazı kimseler bu işi 1930'larda 1940'larda yapmaya çalışmış. Benim bir akrabam var, Ömer Feyzi Bey; Ömer Feyzi Bey bu konuda çok başarılı olmadı. «Çok başarılı olmadı»yı da değiştirmiş zaman, belki sizin sorduğunuz soruya bir cevap verebiliyoruz. Niçin başarılı olmadı? Çünkü çok entellektüel bir seviyede vaz edilmiş olan bir problem idi. Oysa dini, gene sosyolojik açıdan bakıldığı zaman, çok kısa bir şekilde birçok şeyleri içinde içeren bir kavram olarak; insanların kalbine hitap eden bir akım olarak görmek mümkün. Bu bakımdan bu akımı çok entellektüalize eden insanların maalesef çok başarılı oldukları söylenemez.

Ben Türkiye'de tasavvuf düşüncesinin çok derin bir düşünce olduğuna inanıyorum. Fakat birçok sebeplerden dolayı, çok derin olduğuna inandığım, çok önemli kültürel öğeler verdiğine inandığım bu düşünce

modern zamanlarda pek başarılı olamadı. Niçin başarılı olamadı? Çünkü bir kere modern dünya bir değişim dünyasıdır. Değişim dünyası dediğim zaman, mesela Türkiye'yi kastediyorum; Türkiye'de 1950-1976 yılları arasında ortalama gelir artış hızı % 6,6; 1976-1985 yılları arasında % 3,1 olmuştur (*). Bunun yalnız istatistiki yönüne baktığınız zaman % 7 gibi bir rakam çıkıyor. Ve bu sosyal değişimle beraber insanların değerlerinin hallaç pamağı gibi atılması var. Ve bazı değerlerin mesela köy değerlerinin şehire gelip de şehire hâkim olması konusu var. Daha görüşünü çok değiştirmeden köydeki inançlarıyla birlikte şehire gelen muazzam bir kitlesiz var Türkiye'de. O kitleye yabancı bir kavram olarak tasavvufu sunarsanız, herhalde onların ihtiyaçlarını karşılayamaz. Köyden şehire gelmiş olan kişinin bu değerlerinin ve dünya görüşünün hallaç pamağı gibi atılmasının karşılığı daha aktivist bir görüştür. Aktivist bir görüş oluşunun sebebini de şurada görüyorum: Modern topluluk aktivist bir topluluk olduğu için, herkesin katılmasını istediği için; sunacağınız dinin bu katılma ile ilgili olması lazım. Bugün mesela ortalıkta İslamcı gençler var; bunlar fevkalade sabırsız insanlar olarak gözüktüyorlar. Bu sabırsız olarak gözükmelerinin sebebi de, işte sabırsız bir dünyada yaşıyoruz, sabırsız bir dünyada yaşayınca İslama yöneliş de sabırsız bir şey oluyor. Onların yapmak istedikleri aktivizm, biraz da içinde yaşadıkları dünyadan kaynaklanıyor. Bütün bu şartlar içinde ben aktivizmi çok müspet bir faktör olarak görüyorum. Şöyle söyleyeyim, katılmayı müspet bir faktör olarak görüyorum da aktivizmi

biraz muvazeneyi kaçırmış gibi sayıyorum modern dünyada. O açıdan sizin sorduğunuz ve hümanist bir öneri olarak değerlendirebileceğimiz «Dinlerin yaklaşması nasıl olabilir?» konusu, bugün içinde yaşadığımız o pek kargaşalı, pek aktivist dünyanın içinde yapılması kolay olan bir şey değil. Muhakkak ki bunları düşünen kimseler var. Fakat yaşayış tarzımız öyle bir yaşayış tarzı ki, dini beraberinde sürüklüyor. 20. Yüzyıl'ın birtakım karakteristikleri, sosyal karakteristikleri aynı zamanda dinlere aksettmiş durumda.

DURAKBAŞA — Sayın Mardin, Batıda bugün artık yaygın ve tartışmasız olarak bütün ülkeler laik görüşe bağlı görünüyor. Bizde ise Cumhuriyet devriyle beraber laiklik anlayışı geliyor; hâlâ tartışmalı, hâlâ da kapsamı tam oturmamış olan bir prensip Türkiye bakımından. Şimdi dış ülkelere baktığımız, Türkiye'yi de bunlarla karşılaştırdığımız zaman laiklik düşüncesini doğal bir gelişme olarak mı mütalâa etmek lazımdır? Toplum doğal olarak laikliğe doğru mu gelsecektir; birbiriyle farklı inançta olan kimselerin anlaşması, birbirine saygı duyabilmesi bakımından? Acaba böyle düşünebilir miyiz?

laikliğin ortaya çıkması, devletin saf bir güç olarak kalmak istemesinin ya da dinden kopmanın bir sonucu mudur?

(*) Bakınız: Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, «Türkiye Ekonomisini Araştırmada Yeni Bir Yöntem», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran 1986, sayfa 41.

MARDİN — Onu söylemek çok zor. Çünkü böyle bir tahmin yapmak çok zayıf. Yani şöyle: Kargaşanın arttığını varsaydığımız bir ortamda ne olacağı belli değil. Bunun reaksi-

yonlarından bir tanesinin, dini değerlere daha sıkı sarılmak olduğunu her ülkede görüyoruz. Ama bu her zaman böyle mi olur? Yoksa olmaz mı? Onu şu açıdan söylemek mümkün değil. Çünkü bugün yaşadığımız hayatın «şey»liği çok artan bir özellik gösteriyor. Eşya ile olan ilişkimiz gittikçe artan bir ilişki: makinelerle, birtakım sosyal düzenlemelerle günlük hayatımızda «şey» lerin, eşyanın

Prof. Dr. Şerif MARDİN

ağırlığı gittikçe ağır basıyor. Ve makineleşmenin de burada büyük bir rolü var. Bunun insanı dini inançlardan ayıran ve çok daha bürokratik bir hayat görüşü içine sokan bir eğilimi var. Ama bu iki eğilim birden mevcut: Bir bakıma hayatın «şey»liği bizi dinden uzaklaştırıyor ve dini değerlere eskiden verdiğimiz o mistik çerçeveye yavaş yavaş eriyor.

DURAKBAŞA — Türkiye bakımından mı söylüyorsunuz?

MARDİN — Tüm dünya bakımından. O mistik çerçeve... Şöyle diyelim: günlük hayatın efsunu diye bir

şey varsa, şiiriyeti diye bir şey varsa; o ortadan kalkıyor 20. Yüzyıl'da. Ve o, insanı dinden uzaklaştıran ve laikliği destekleyen bir gelişim, yani hayatın laikleşmesini destekleyen -dinden kopmayı laiklik olarak tarif edersek: çünkü o bir tarife de bağlı. Ben laikliği o şekilde tarif edemiyorum.

DURAKBAŞA — Tarifinde Sayın Yayla bizi aydınlatacaktı. Ama o kısma sıra gelmedi. Laikliğin tarifinde dinden kopma yolunda bir görüş yok; değil mi, Sayın Yayla?

YAYLA — Tabii, zaten açıklamaya çalıştım onu. Dinle devlet işinin ayrılması başka...

DURAKBAŞA — Her kimsenin kendi dini inancına sahip olması başka...

YAYLA — Tabii, tabii zaten onu gerektiriyor. Devlet de dinle meşgul oluyorsa, topluluk bunu istediği için. Toplumun dini inançları, hürriyetleri meselesi var bir tarafta. Bir tarafta da devletin din işleri, din kurallarına göre yönetilmemesi meselesi var. Ama bunlar ayrı ayrı şeyler.

MARDİN — Bunlar tamamen bir birinden ayrı şeyler değil. Bana öyle geliyor ki, laikliğin ortaya çıkması, biraz da Avrupa'da dinden kopmanın bir sonucudur.

YAYLA — Tabii şu da var. Ben bunu söylüyorum ama hukuki bir yaklaşım olduğunu söyledim; normatif bir olay. Siz dersiniz ki, «Peki sizin devletinizi yönetenler insan değil mi?» diye. Onlar da insan ve onların da inançları var. Bağlantı oradan başlıyor; bir elektronik sistem değil ki, devleti yönetsin de her şeyi ayırsın; bu mümkün değil. İktidara gelen kadroların inanışları ve yorumları da bu konuya yaklaşımlarını değiştiriyor.

DURAKBAŞA — Ama zaten Sayın Altuğ onu belirtti. Bir tarihsel oluşum içerisinde, bir reform hareketinden sonra Hristiyanlık devlet yönetimine karışmaktan kopmuştur. Biz de zorlanmışız, epeyce zorlanmışız laik anlayışa varana kadar. Çünkü 1839'larda başlamış Türkiye'de bu konuların tetkik edilmesi, 1869-1876 tarihleri arasında Mecelle'nin yapılmasında sanırım biraz da bu görüşlerin zorlanmasının payı var. Sonra değişen koşullara uyum için, savaş içinde 1916 yılında çalışmalar yapılıyor. İstiklal Savaşı'ndan hemen sonra 1923 yılında, tekrar bu mesele üzerinde duruluyor. Adliye Vekâletine bağlı komisyonlar kuruluyor. Nihayet günün ihtiyaçları ile şeriatin koyduğu hükümler bağdaştırılmadığından ya da Batı hukukunun çözümleri ile Mecelle bağdaştırılmadığından 20 Kasım 1925'te Türk Medeni Kanunu Layihası Vekiller Heyetinden Meclise sevkediliyor ve 17 Şubat 1926'da da kabul olunuyor. Borçlar Kanunu da 22 Nisan 1926'da Mecliste kabul ediliyor. Şunu vurgulamak istiyorum. Türkiye'de -1839'u Batıya yönelişin ve laiklik düşüncesi oluşumunun ilk başlangıcı gibi kabul ederseniz- 1839'dan bu yana bir asrı aşan bir süre geçmiş. Bu açıdan sordum, bu bir doğal gelişme midir? Öyle gibi görünüyor ama bilmiyorum sosyolojik açıdan böyle değerlendirilebilir mi?

MARDİN — Ben doğal gelişme kavramını pek hissedemiyorum, kullanamıyorum. Şu açıdan: Çünkü herhangi bir doğal gelişme her an ters çevrilebilir bana göre; bunun örnekleri de çok var. Yalnız gene şunun altını çizmek istiyorum; o doğal gelişme dediğimiz şey, aslında belirli bir tarihsel süre içinde devletin otonom gücünü göstermeye çalışması ile ilgili olan bir şey. Onun için dinden kopma diye bir süreçten tamamen ayrı bir şey değildir. Devletin kendisini bazı şeylerden sıyrarak saf bir devlet ola-

rak ortaya çıkmak istemesinin bir sonucudur ki, biz bunu değerlendirdiğimiz zaman, yani devletin saf bir güç olarak ortaya çıktığını düşünürsek, öyle bir eğilim olduğunu düşünürsek; bu devletin dinden kopması diye ifade edilebilir, değil mi?

DURAKBAŞA — Sayın Yayla işaret etti. Türkiye'de büyük kütle müslüman olduğu için o kütleye hizmet vermek lazımdır. Ve hizmet vermek de devletin görevleri arasındadır, diğer ihtiyaçları nasıl karşılıyorsak bu ihtiyacın karşılanmasında da devlete hizmet düşebilir. Ama bir karar alınırken eğer bu kararı dini esaslar etkiliyorsa, o zaman laiklikten ayrılış oluyoruz, değil mi Sayın Yayla?

YAYLA — Osmanlı Devleti döneminde de -özellikle son zamanlara doğru- böyle ikili uygulama görülmüştür: Nizamiye ve Şeriye Mahkemeleri örneğinde olduğu gibi... Çünkü devlet bu ihtiyacı duymaya başlamıştır. Devlet bütün tebaasını aynı hukuk kurallarıyla yönetemez durumdadır artık. Bir kısım düzenlemeyi cemaatlara bırakmıştır. Fakat öyle bir gelişme olmaktadır ki, o cemaatler tehlike arzetmeye başlar devletin başına. Onlar için artık merkezden birtakım kuralların konup uygulanması gerekmektedir. Cemaatleri kendi haline bırakıyorsunuz, İmparatorluğun yükseliş döneminden sonra başlayan milliyetçilik hareketleri, dini cemaatlerin aynı zamanda siyasi topluluklar haline dönüşüp devletten kopmaya başlamalarına yol açıyor. Burada, devlet de onlarla ilgili konularda en azından, laik devlete yaklaşılarak uzlaşmacı bir yol tutuyor. Ama gene Müslüman topluluğu için birtakım şer'i esasları uygulamaya devam etmiş; yavaş yavaş âdeti ikisinin bir arada sentezini yapar gibi ya da daha doğrusu laik anlayışı ve şer'i anlayışı ayrı ayrı ve fakat birbirine paralel olarak kullanmaya baş-

lamıştır. Cumhuriyet devrine gelinliğinde zaten bu ihtiyaçla ciddi olarak karşı karşıya kalınmıştır. Siyasi ve sosyal gelişmeler derken, başta ben onu kastetmiştim.

Bir nokta var yalnız, Sayın Mardîn'in aklıma getirdiği, çağrıştırdığı sizin sorunuz üzerine... Şimdi dünyadaki gidişat, değişik dinlerdeki insanların sırf dini duygularla, mistik duygularla birleşmelerinden çok neredyse aynı dine mensup olanların bile parçalanmasına dönüştü. Hatta belki hani dini açıdan hiç istenmeyecek bir şey ama, sanırım dünyada dinsizler daha çok birleşiyor. Aynı dinden Müslüman iki devlet savaşıyor. Hatırlıyorum; İsrail Lübnan'ı bombalamıştı. «İsrail bayram falan dinlemiyor.» dendi. Ne var ki, Irak'la İran da birbirini habire bombalıyor ve dini bayram falan dinlemiyorlar.

icthihat kapılarının kapandığını ileri süren görüş, bazı sorunların çözümünü geciktirmiştir; oysa değişen koşullara göre yeni yorumlar getirmek mümkündür; Atatürk, laikliği hiçbir zaman dinsizlik olarak düşünmemiştir

MARDİN — Fakat bu şundan ileri geliyor. Din bir ideoloji oldu; ideolojiyle dinin arasındaki sınır artık çalışmıyor. Bir ideoloji olarak kullanıldığı için din, muhakkak ki öyle ayrılmalar oluyor. Ve her küçük cemaatin kendi dini etrafında kurduğu ideolojisi oluşmaya başlıyor.

YAYLA — O zaman devleti de işte bu ideoloji yönetmeye başladı mı, artık o devletin de laikliği söz konusu olmuyor. Ama dinciliği de şüphe götürmeye başladı. Çünkü belki dinin esaslarına da uygun değil; din ideoloji olmaya başlayınca...

MARDİN — Evet, onu söylemek zor tabii. Kim söyleyecek hangisinin dinin esaslarına uygun olup olmadığını?

YAYLA — Aynı dine mensup iki topluluk ayrı ayrı ideolojiler uygulamaya başlıyorlarsa, o zaman o dini istedikleri gibi yorumlayabiliyorlar, demektir.

ALTUĞ — Müsaade ederseniz bir noktayı işaret etmek istiyorum. Matbaanın girişi dine aykırı diye bizde 200-250 yıl kadar bir ertelemeyle tabi tutulmuş; ne var ki, sonradan kabul edilmiş. Bana öyle geliyor ki, bu bir yorum meselesi oluyor. Din ile devlet işlerinin ayrılması konusu da bazan -Osmanlı dönemini söylüyorum, laiklik prensibinden önce de- ileri bir yorum tarzına tabi tutulabiliyor. Din bilgini değilim, fakat bana kahrısa «İcthihat kapıları kapandı» şeklindeki görüşün meselelerin çözümünün gecikmesinde büyük etkisi olmuştur. Oysa, Suudi Arabistan'da İbni Teymiyye daha 17. Yüzyıl'da bu görüşe karşı çıkmıştır ve icthihat kapılarının kapanmadığını söylemiştir. Şimdi bu ileri bir görüştür. Demek oluyor ki, değişen koşullara göre yeni yorumlar getirmek mümkündür.

DURAKBAŞA — Sayın Altuğ, Atatürk devrimleri açısından laikliğin yeri, önemi nedir?

ALTUĞ — Atatürk devrimleri içinde bence en ağırlıklı olan iki tane ilke var. Bunlardan birisi milliyetçilik, ikincisi de laikliktir. Zaten bunlar da birbirini destekleyen ilkeler. Bugün Atatürk milliyetçiliği diyoruz;

Atatürk milliyetçiliği, insancıl bir milliyetçilik; katıyen ırkçı değil, sınırlayıcı değil. Mezheplere müsamaha eden... Atatürk milliyetçiliğinin laiklikle desteklendiğini söyleyebiliriz, çünkü laik olunca, mezheplere karşı çıkmıyor, mezheplerin arasındaki ayrılıkları görmüyor. Şimdi ben şöyle bir ayırım yapıyorum. Teokratik devlet vardı eskiden, bir de ataist devlet çıktı; komünistler. Laik devlet, bunların arasındaki devlet. Ne bütün ku-

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

ralları dine göre işliyor, ne de tamamen dini inkâr etmiş vaziyette. Sayın Yayla'nın belirttiği gibi din bir kamu ihtiyacı olarak ortaya çıktığı zaman devlet bunu düzenliyor ve denetliyor; ama işlerine karıştırmıyor. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, bugün Birleşmiş Milletler'in de kuruluş felsefesini oluşturan tüm milletlerin kardeşliği esasına dayanır. Laikliği ise hiçbir zaman dinsizlik olarak düşünmemiştir. «Bizim dinimiz en güzel dindir, fakat hurafelerle tanınmaz hale getirilmiştir. Maksadımız dinimizi bu hurafelerden temizleyerek asli

yönüne döndürmektir.» demiştir. Ve yine, «Bizim dinimiz en makul, akılcı ve en tabii dindir. Ve ancak bundan ötürüdür ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, bilime ve mantığa uygun olması gerekir. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur.» diyerek İslâm dinine olan inancını, bağlılığını vurgulamıştır.

MARDİN — Türkiye'de laikliğin ortaya çıkışını incelerken, iki şeyi birbirinden ayırmamız lazım. Normatif bir hukuki sistemde, topluluğun itışı; bunlar tamamen ayrı şeyler. Ama ikisinin birlikte incelenmesi lazım. Biz laikliği acaba yalnız bir normatif çerçeve açısından mı inceleyeceğiz, yoksa toplumun içinden gelen böyle itişler açısından da inceleyecek miyiz?

DURAKBAŞA — Gayet tabii Sayın Mardin, aynı zamanda ve özellikle toplumun dinamiği açısından ele alıyoruz. Bu açıdan sizin görüşlerinizi rica etmiştim.

geniş anlamda temsil prensibi üzerine kurulmuş bir devlet, islâmi adalet prensibi ile bağdaşamaz; atatürk devrimlerinin getirdiği en önemli ilkelerden biri, insana seçim yapma imkânını vermesidir

MARDİN — O açıdan ben başka bir şekilde meseleyi ortaya koymak zorundayım. Şimdi Cumhuriyetin laikliğe geçiş sebeplerini, biraz da dolaylı bir yoldan anlatmaya çalışacağım. 19. Yüzyıl'da Padişaha karşı iki temel muhalefet hareketi var. Biri

Yeni Osmanlılar, biri Jön Türkler. Gerek Yeni Osmanlılar gerek Jön Türkler'in başlangıçta Padişaha karşı ulema ile birlikte hareket ettiklerini görüyoruz. Bu 1860'larda oluyor. 1890'larda da oluyor. Fakat bir müddet sonra Yeni Osmanlılar içinde ulema olmadan olmayan kimselerle ulema olan kimseler birbirinden ayrılıyorlar. Ve birbirlerine çok kızarak ayrılıyorlar. Bu hem 1860'larda oluyor, hem 1890'larda oluyor. Ben bunu bir problem olarak aldım ve incelemeye çalıştım. Niçin, nasıl oluyor da 20 yıl aralıkla aynı tipte bir sosyal hareket, aynı tipte bir sonuca varıyor? Ve şu kanaata ulaştım: Yeni Osmanlılar'la ulema, Jön Türklerle ulema başlangıçta çok müphem bir hüriyet idealı etrafında birleşiyorlar. Bu hüriyet idealinin ne demek olduğunu çok açık seçik olarak ortaya atmıyorlar. Ama bir müddet sonra anlaşılıyor ki, burada tamamen birbirinden ayrı iki dünya görüşü var. Ulemanın dünya görüşü, adalet prensibi etrafında kurulmuş. Bunlar aslında birbirinden çok ayrı dünya görüşleri. Şu açıdan: mesela, ulemanın görüşünü temsil eden Ali Suavi'ye baktığımız zaman, Ali Suavi temsille katıyen alâkadar değildir. Ve diyor ki; «Bu işte bakkalların, çakkalların Meclise girmesi ayıp bir şey. Çünkü aslında bu işleri yapacak olan bir elit guruptur, o ulema'dır.» Ulema adaletin dağıtımını diye bir düşünce var ki, bu populist bir kavram. Ama bu görüş, salt temsil görüşüne çok aykırı. Oysa karşı tarafı temsil eden Namık Kemal diyor ki; «Biz parlamentoya bazı kimselerin gelip temsil edilmesini, yani milletin temsil edilmesini istiyoruz.» Başlangıçta Müslümanlıkta birleştikleri için ve İslâmiyet felsefesinin Türkiye'de çok iyi bir felsefe olduğunu düşündükleri için bu ayrılıklarını görmüyorlar.

Bir devlet temsil prensibi üzerinde kurulmuş ise, bu prensip ile İslâmi adalet prensibi birbiriyle bağdaşmaz.

Bu temsil deyimi ile ben Batıda asırlarla düşünülmüş ve savaşımı verilmiş şeyleri küçücük bir kelimeye sığdırıyorum ve o küçücük kelimenin içinde çok daha başka şeyler olduğunu ifade etmek istiyorum, yani dini toleransı, bunun kanunlaşmasını, kanunların bir dinden gelen bir süreç olarak değil de insanların ortaya koyduğu bir süreç olarak şekillenmesini kastediyorum. Ve Cumhuriyet temsil prensibi üzerine kurulmuş olduğu için İslâmi adalet prensibini içerelememiştir diye düşünüyorum. Bu bana mantıklı bir uyumsuzluk gibi geliyor.

DURAKBAŞA — Şöyle diyebilir miyiz Sayın Mardin? Devlet otoritesinin kaynağı, ya temsile yani halkın gücüne dayanacak ya da bir dini esasa dayanacak. Böylece bu ayrım bir noktada kendini göstermiş oluyor. Ve Cumhuriyet halkın gücünü otoritesinin kaynağı olarak benimsiyor, böylece şeriatı bu arada halifeliği bir kenara koyuyor. Böylece, devlet yönetiminde dini unsurların etkinliğini ortadan kaldırmak istiyor, öyle mi efendim?

MARDİN — Evet, Yalnız bir hususun altını çizmek istiyorum: Ben bu sistemlerin biri diğerinden üstündür demek istemiyorum. Bu bir seçim işidir. İslâmi Adalet prensibine göre yaşayacaksınız, onun beraberinde getirdiği şeyleri kabul edeceksiniz; Temsil prensibini benimsiyorsanız, onun da beraberinde getirdiği şeyleri kabul edeceksiniz. Bir tarihi anda Cumhuriyet hükümetleri bunlardan birini seçti. Artık, onun kurallarını benimsemek zorundayız. Biri diğerine üstündür diye bir görüş söylemiyoruz.

DURAKBAŞA — Laiklik prensibinin kapsamını daha açık-seçik hale getirmek bakımından Atatürk devrimleri arasında şapka devrimini ele ala-

lim. Belki, o zaman, bir an önce toplumun dış görünümünü de değiştirmek istiyor Atatürk, ama, bugün için aynı şeyi ileri sürebilir miyiz? Aksine, kişi hakları ve özgürlüğü, din, vicdan, ibadet özgürlüğü bakımından sanki devrini doldurmuş bir titizlik gibi görünmüyor mu? Oysa, yeni anayasamızda bu devrim, Atatürk devrimleri arasında korunacak önemli bir esas olarak belirtilmiş. Yine, başörtüsü üniversite öğrencileri arasında da bir sorun olmaya devam ediyor. Belki devlet istihdam edeceği kimse-lerin giyimlerine bir düzen getirmek isteyebilir, ama, onun ötesi bana kişi haklarına bir müdahale gibi geliyor. Atatürk devrimleri arasında sanırım şapka ya da kıyafet devriminin yeri herhalde laiklik prensibi, milliyetçilik prensibi ve diğer prensiplere göre gerçekte çok daha az önemlidir değil mi Sayın Altuğ?

ALTUĞ — Evet.

MARDİN — Bir nokta üzerinde durabilir miyim? Acaba bu konudan bir başka noktaya geçebilir miyiz? Benim açımdan Atatürk devrimlerinin getirdiği en önemli prensiplerden biri, insana seçim imkânını vermesidir. Bence Cumhuriyetin getirmiş olduğu önemli bir imkân daha önce mevcut olmayan bir seçim yapma imkânıdır. Bunun toleransla, insanın kendi inançlarının içinde korunur olmasıyla, hususi hayatla kamusal alanın birbirinden ayrılmasıyla ilgili bir yanı var. Bu husus benim için çok önemli. Ve ben kendi şahsımı düşündüğüm zaman Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşımanın üstünlüğünü, bana verilmiş olan bu seçim imkânında görüyorum; yani bu kamusal alanın özel alandan ayrılmış olmasında görüyorum. İslâm'da ise bunlar birbirine çok karışmış. Kuşkusuz bu benim şahsi tercihimdir.

BAYINDIR — Bir örnek verilebilir mi?

MARDİN — Düşünce alanında, evet.

DURAKBAŞA — Efendim, belki biraz konuyu genişletmiş olacağız ama laiklik anlayışındaki yerimizi saptamak bakımından değinmek istiyorum. Aslında düşünce özgürlüğü bizim anayasamızda birkaç yönden kısıtlamaya tabi tutulmuş, gördüğüm kadar. Birisi, komünizme ve faşizme kapalı. Gerekçesi herhalde bu sistemlerin demokratik sisteme aykırı oluşlarıdır. Bir başka deyişle, bu sistemler demokratik yoldan da iktidara gelseler, artık başka görüşlere (partilere) yer vermiyorlar ve kendi doğrularının tek doğru olduğuna inanarak tek parti diktatoryasına gidiyorlar. Anayasa'da bir başka yasaklama ise dini esaslara dayalı bir devlet şekli ve bu yasaklamanın temelinde de, yine demokratik sisteme aykırılık kuşkusu yatıyor. O zaman da tek doğru dinl esaslara göre devleti yönetmek oluyor. İran'daki yönetim belki buna bir örnek olabilir. Ne var ki, halkın doğruyu bulacağı varsayımından hareket ederek, fikir ve örgütlenme özgürlüğü bakımından, bütün bu görüşlerin temsiline açık mı olacağız? Ne dersiniz Sayın Bayraktar?

düşünce özgürlüğü açısından, toplumun itiş ve düşüncesi ile hukukun uygulamada çatıştığı görülüyor; bu nedenle anayasayla bağlantılı olarak ceza yasasında değişiklik yapılmalıdır

BAYRAKTAR — Laiklik konusunda, Türkiye'de biraz önce Sayın Mardin'in belirttiği toplumun itişleri

ve düşünceleri ile hukukun özellikle uygulamada çatıştığını görüyoruz. Düşünce özgürlüğü açısından da bir çatışmanın var olduğunu tespit edebiliyoruz. İsterseniz önce iki örnek vereyim. Bir tanesi şöyle: İlçelerden birinde çok şiddetli bir politik mücadele yapılır. Mücadelenin taraflarından biri der ki, «Seçilirsem belediye binasında Kur'an okutacağım.» Gerçekten seçim mazbatasını alır, gider belediye başkanlığı koltuğuna oturur,

Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR

daha sonra o ilçenin ünlü hafızlarından biri gelir ve Kur'an okur. Bu şahıs Ceza Yasasının 163. maddesinden yargılanır. İkincisi; bir serbest vaiz yani devlet memuru da değil, camide der ki; «Beş vakit namaz kılmanız lazım. Dinimiz bunu emreder. Kılmayan kim olursa olsun ona itaat vacip değildir.» Bu şahıs da 163. maddeden yargılanır. Şimdi biraz önce değinildi, toplumun itişleri ve normatif düzenleme... Açık olarak söylemek lazım ki, Türkiye'mizde Sayın Yayıla'nın belirttiği gibi bir anayasal düzen-

leme var; çok güzel bir düzenleme. Kanunlarımız ise bu özgürlüğe, bu serbestiye sahip değil. Ceza Yasasında 163. maddeye bakıyoruz; hem telkin, hem propaganda, hem cemiyet kurma, hem cemiyete girme, hem de cemiyete girmeye yol gösterme; bunların hepsi cezalandırılmış. 163. maddeyi incelediğimizde, ben herhangi bir kimseyi sokakta çekip koluna grip «İslâmiyet iyidir. Senin Müslüman olman lazım.» ya da «Hristiyanlık en iyi dindir. Senin Hristiyan olman lazım.» desem ve bunda şahsi menfaatinin bulunduğu kabul edilse laikliğe aykırı propaganda yapmış olurum. Tek kişiye sözle telkinde bulunsam da, yığınlara propagandada bulunsam da bu suçu işlemiş sayılırım.

Toplum için, devlet için, devletin emniyeti için tehlikeli olma haline gelince; Türkiye'de dine dayalı bir sistemi kurmayı amaçlayan bir cemiyete girme de suç. Ama bunların hepsi normatif düzenlemede aynı potanın içine konuluyor. Toplumun bugün belirli beklentileri var, belirli itişleri var. Türk toplumu gerçekten büyük bir dinamizm içinde. Bu dinamizmde şu yatıyor. Türkiye'de 1950'li yıllardan bu yana geniş halk yığınları giderek iktisadî refaha erişiyor. 50'lerden bu yana Anadolu'da zenginleşen halk, dinini organize etmek istiyor; camiye baş yapıyor. Siz bunlara 163. maddeyle yaklaştığınızda, her türlü hareketi, her türlü fiilli cezalandırmaya kalkıyorsunuz. O zaman ne oluyor? O zaman bence hukuk içinde de bir çelişki meydana geliyor. Bir yandan biraz önce belirttiğiniz ibadet hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, düşünce özgürlüğüyle bezenmiş Anayasa; öte yanda âdeta her türlü fiilli cezalandıran 163. madde... Pratikte ise vatandaş yargı mercilerinin önüne gidiyor, belki sonunda beraat ediyorsa ama, davası yıllarca sürüyor. İkinci bir saptama yapayım; bu da enteresandır. 163. mad-

denin müeyyidesi devamlı olarak artırılıyor Türkiye'de. 163. maddenin ilk şekli 1936 yılında kabul edilmiş. Ve bugünkü 163. maddeden daha iyi bir düzenleme. Şu yönden daha iyi düzenleme; diyor ki, «Dini veya dini hissiyatı veya dine mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne suret ve sıfatla olursa olsun devletin emniyetini ihlâl edebilecek...» açıkça söylemiş suç olabilmesi için devletin emniyeti-ni ihlâl edebilecek diye.

YAYLA — Daha hürriyetçi yani.

BAYRAKTAR — Daha hürriyetçi, çok daha hürriyetçi. 1949'da bir değişiklik yapılmış: «laikliğe aykırı olarak sosyal, hukuki ve ekonomik temel düzeni bozacak şekilde dini alet etmek» cezalandırılmış. Aslında 1936'daki düzenleme daha kesin, somut bir düzenleme. Ve ceza belirli bir ölçüye getirilmiş. 1981 yılından sonra 141 ve 142. maddelerle 163. maddeyi terazinin iki kefesinde dengeli tutmak için cezalar daha da artırılmış. Bugün 163. maddedeki cezalara bakıyoruz, Türkiye'nin ceza sistemi içerisinde, hele Batılı ülkelerin ceza sistemi içerisinde son derece ağır müeyyideler: Beş yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis... Biraz önce verdiğim örneği tekrar edeyim. Şahsi nüfuz sağlamak, ya da ticari nüfuz sağlamak... Diyelim ki işte «Mekke'den getirilen tesbihleri kullanınız. Ancak onlar kutsaldır. Onları kullanınız.» diyen bir tesbih ithalatçısını düşünelim. Sucunun karşılığı 2 yıl ağır haptisten başlayan bir cezai müeyyide. Şimdi bu özgürlüğe, serbest girişime uygun mu, değil mi? Ve insan şu soruyu soruyor: Acaba devletin, Türkiye Cumhuriyeti'nin, 60 yıllık Atatürk Cumhuriyeti'nin emniyetini nasıl ihlâl ediyor bu tesbih satıcısı?.. Varmak istediğim sonuç şu: Anayasayla bağlantılı olarak herhalde Ceza Kanununda değişiklik yapmak gereklidir

ve herhalde düşünce özgürlüğüyle uyarlı hükümler getirilmelidir. Ama cemiyetin, devletin emniyetine tehli-ke teşkil edebilecek bir hareket varsa, onu cezalandırma yoluna gidilmelidir.

DURAKBAŞA — Peki o zaman tutarlı olmak bakımından komünist eğilimlere de aynı imkânı taniyacak mıyız?

YAYLA — Ben bir şey söyleyebilir miyim? Belki cevaplama bakımından yararlı olur. Şimdi 1936'dan 1981'e gelinceye kadar dozu artırılan, kapsamı da genişletilen bir cezai müeyyide söz konusu oluyor. Biraz önce Sayın Mardin'in de belirttiği gibi, bir normatif çerçeve içinde. Bir de toplumdan gelen bir takım olaylar var, baskılar var, çelişkiler var. Onlar arttıkça cezalar da artıyor. Yalnız kap-

E S Yayınları Sunar

VECDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gereğince

BANKALARCA İÇ TİCARETİN VE SANAYİN FİNANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1 650 — TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek Mah. : Suterazlı Sokak No: 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyecek, bedelin, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi no: 768, İş Bankası Turke Şubesi no: 1541, Akbank Turke Şubesi no: 4512 no.lu hesaplarımızdan birisine, "kitap bedeli ödüyümlü belirlenir" havaile etmek, ad ve adreslerini laralımızda bildirirler, Ödemeli postalamı yapılamamaktadır.

samın da genişletilmesi ilgi çekici. Komünizm açısından da mesele aynıdır sanıyorum: 1930'larda Türkiye'de her çeşit tercih henüz serbestti. Üniversitelerde Marksizm de okutulabiliyordu, Leninizm de okutulabiliyordu rahatlıkla. O zamanki kitaplara bakıyorum, her şey var. Ama 1963 olayları ve arkasından gelenler olmamıştı o zaman.

DURAKBAŞA — Batı demokrasilerinde parti kurma özgürlüğünün kapsamı herhalde çok daha geniş.

YAYLA — Oralarda da hep aynı müsamahayla bakılmıyor; toplum kendisini, devlet kendisini tehlikede gördüğü an tedbirini alıyor. Mesela, Almanya'da faşizme karşı tedbirler alınıyor.

DURAKBAŞA — Tedbirini alıyor ama herhalde devlet fikir özgürlüğüne uyabildiği kadar uymaya gayret ediyor; komünist sistem bakımından da öyle, dini yaklaşım açısından da öyle, değil mi?

mevzuatımıza göre, din ile ilgili yelpazenin hemen hemen tamamı yasaklanmıştır; hukuk düzeni yeniden gözden geçirilerek toplumun beklentilerine uygun hale getirilebilir

BAYRAKTAR — Sorunuzu şu şekilde cevaplamak mümkün. Şimdi laiklikle ilgili olarak Türkiye'de bir faraziye kuralım. Türkiye'nin tehlikesi nedir, beklenen tehlike? Türkiye'nin bir din devleti olmasıdır. Değil mi? Devlet ancak kendisini bu takdirde tehlikede görüyor, emniyetinin sarıldığını görüyor.

DURAKBAŞA — Demin Sayın Mardin'in belirttiği gibi, yani temsil esasından, temel kuruluş felsefesinden sapmış olacak o zaman...

BAYRAKTAR — Şimdi yalnız biz gerek Türk Ceza Kanunu'na, gerekse diğer kanunlara, Vicdan ve İbadet Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun'da da aynı hususa baktığımızda, dini propagandanın devletin emniyetiyle bağlantılı olmadan da yasaklandığını görüyoruz. Şahsi nüfuz temin etmek için din propagandasının yapılması, siyasi nüfuz temin etmek için din propagandasının yapılması... Bir ülkenin başbakanı cami açtığı zaman, siyasi nüfuz temini var mı, yok mu? Var da diyebilirsiniz, yok da diyebilirsiniz. Ama bunun yanında gerçekten biraz önce sizin belirttiğiniz dine dayalı bir partinin kurulması ülkenin emniyeti için tehlike teşkil edebilir. Şimdi biz mevzuatımıza -bu benim bir gözlemim sadece - baktığımızda, dinle ilgili yelpazenin tamamının âdeta yasaklandığını görüyoruz. Bunun bir bölümü aşırı uca ilişkin. Bu bölümü yasaklamak herhalde en uygunu olacak. Ve toplumun beklentilerine daha uygun düşecek; geri kalan yasalara ise gerek yok.

DURAKBAŞA — Hukuk düzenimizi ona göre yeniden gözden geçirmek lazım.

BAYRAKTAR — Çünkü toplumun beklentilerine uygun olmuyor.

YAYLA — Ceza politikası bakımından mı yani?

BAYRAKTAR — Tabii. Bu bir siyasi tercih ve bir hukuk tercihidir. Bu hukuk tercihi bugün toplumun tercihlerine uymuyor.

DURAKBAŞA — Şu anda Türk devleti kendi güvenliği bakımından birkaç şeyi yasaklamış; komünizmi, faşizmi, dine dayalı devlet şeklini. Burada yasaklamanın sınırını elden

geldiğince kişi özgürlüklerini sarsıcı noktalara kadar götürmemek lazım. Sanırım bu hususta hep aynı düşünüyoruz, değil mi?

ALTUĞ — Müsaade ederseniz ufak bir örnek vereceğim; nerelere kadar gidiyor iş... Efendim, ANAP'lı iki milletvekili arkadaşımız vefat etmişti bir süre önce. Grup başkanları bir kâğıtta bunlar adına bir mevlit okutulacağını bildirdiler ve bütün meclisteki üye arkadaşlara verdiler. Diğer bir partiden bazı arkadaşlar «Efendim, siz anayasaya aykırı hareket ediyorsunuz; dini alet ediyorsunuz siyasete.» dediler. Ve bizim arkadaşlar da tutuştu. Aman dediler hoca bu işe bir bak. Baktım, yazılarda sıfatlarını kullanmışlar; grup başkanı diye imzalamışlar. Siyasi Partiler Kanunu'na baktım. 66. madde der ki, «Siyasi partiler dini alet edemez. Her türlü nümayiş yasaktır. Anma törenleri bunun dışındadır.» dedim ki, «Mevlit, bizim dinimizde bir anma törenidir.» Bu şekilde sorunu hallettim. Yani nerelere varıyoruz...

DURAKBAŞA — Herhalde bu duyarlılık Cumhuriyetin kuruluşunda Sayın Mardin'in belirttiği terchiden kaynaklanıyor. Bir kısmı laikliği doğrudan dine karşı bir reaksiyon olarak ele alıp dinsizlik gibi düşünmüş. Böylece, bir yanda şovenist Atatürkçüler, bir yanda şovenist dinciler birbirlerini düşman gibi görmüşler. Her iki tarafta da gereksiz bir duyarlılık oluşmuş. Öyle ki bu konuların açıkça görüşülmesi, tartışılması bile tabu olmuş. Belki şimdi bizler bile bu konularda yeterince rahat değiliz. Oysa, artık Türk toplumu bu konuların tartışılması aşamasına gelmiştir. Dini konular da açıklıkla tartışılmalıdır. Bütün sosyal meseleler bütün açıklığıyla ortaya konulmalıdır. Atatürk devrimleri de tartışılmalıdır. Taraflar söyleyeceklerini söylesinler. Bunda çekinecek ne var ki! Biz fikir özgür-

lüğünü henüz bu noktaya dahi getirememişiz. Bu toplantıdan çıktıktan sonra belki diyeceğiz ki: «Şu lâfları söyledik, ama, ne dereceye kadar ceza hükümlerini zorladık, ya da belirttiğimiz görüşler ne derece sosyal durumumuzu etkileyebilir?»

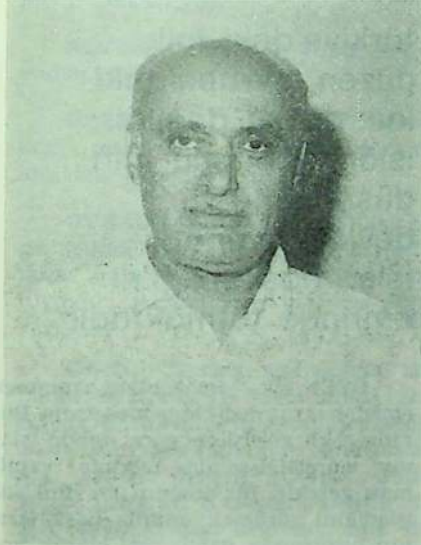
ÖZEK — 163. maddeyle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Gerçek şu ki, 1936'da 163. madde daha milliyetçi ve daha müsamahalı bir çerçeveye içerisinde tanzim edilmiş. Halbuki 1980'den 1986'ya gelirken görüyoruz ki, hakikaten çok şeyler daha da kısıtlanmış. Burada bir örnek vermek gerekirse, meselâ başörtü meselesi ki, bu üniversitelerde de problem oluyor. 1936'dan daha sonraki devirlerde bu kıyafet hususu hiç ele alınmamış; devlette öğretmenlik yapanlar belli ölçülerde buna uymağa zorlanmış, hepsi o kadar. Kıyafet inkılabı denmiş, medeni kıyafet denmiş. Fakat bunu dini açıdan, yani «Dinin emrettiği örtünme yasaktır.» şeklinde değil, sadece «Vazife icabı böyle giyinilmesi gerekir.» şeklinde bir karar alınmış; ayrıca dışarıda dini kıyafetini tatbik edene bir şey söylenmemiş. Meselâ Atatürk'ün annesi dini kıyafetini giymiş, hatta Atatürk'ün hanımının -ki 1924'te evlenmişti- başı örtülüdür. Şimdi o gün için bu durum cemiyette normaldi. Fakat sonra Batının da tesiriyle bu değişiyor ve öyle bir zaman geliyor ki, bir avukat hanımın avukatlığı mahkemeye başörtülü girmekte direniyor diye elinden alınabiliyor. Benim burada demek istediğim şu: Anayasa, bu millet için yapılmaktadır. Bundan gaye, bu milletin bekası ve başarılı olmasıdır.

◆ Öğrenimin üç kaynağı; çok görmek, çok acı çekmek ve çok çalmaktır.

Carlyle

İslâm akidesine göre,
bir kimse allah'ın
birliğini ve yüceliğini
inkâr etmemek
koşuluyla, her zaman
kendi düşüncesini
açıklayabilir

Öte yandan, bu millet bir inan-
ca sahiptir. Bu inancın Anayasada
korunması gerekir. Tabii burada dev-
leti idare edenlerin bir endişesi var.
Biraz önce bahsettiğiniz endişeler...
Demokratik sistemin ve laik düzenin
değiştirilmesi, yerine bir başka siste-
min -ister komünizm, faşizm şek-

Yard. Doç. Dr. Ali ÖZEK

linde, ister teokratik düzen şeklin-
de olsun- getirilmesi. Bu endişeden
dolayı bu yola gidilmiş oluyor. Do-
layısıyla Sayın Durakbaşı'nın bilhas-
sa üzerinde durduğu bu sosyal buna-
lının münakaşa edilmesi meselesi
gerçekten ileride faydalı olacak bazı

imkânlar getirebilir. Ayrıca düşünce
özgürlüğü dediğimiz zaman, İslâmî
açıdan meseleyi ele aldığımızda, İs-
lâm'ın getirdiği birtakım kaideler
var: Birincisi tevhit akidesi. Bir kim-
se Allah'ın birliğini ve yüceliğini in-
kâr etmemek şartıyla her zaman ken-
di düşüncesini açıklayabilir. İslâm'da
buna hiçbir mani yoktur. Şimdi, ko-
münizm ülkemiz için bir tehliktir;
faşizm, bir tehliktir. Fakat Türkiye'
de milletin büyük kesiminin inancı
olan İslâm, belki millete faydalı ola-
cak şekilde organize edilebilir. Böy-
lece, bu 163. maddedeki sınırlamalar
daralmak yerine genişleyecektir.

MARDİN — Bir noktayı belirtmek
istiyorum. İslâmî anlayış yer yer
farklıdır. Mahalle İslâmî var, müte-
fekkirlerin İslâmî var, tasavvuf erba-
bının İslâmî var. Benim korktuğum
şeylerden birisi, modern Türkiye'de
mahalle İslâmî'nin kendi ağırlığını
diğer İslâmî düşüncelere empoze et-
mesi. Ben şahsen fevkalâde toleranslı
insanlarla büyüdüm; bunlar İslâm
alimleriydi; ama, mahalle İslâmî ile
işler ne olur, bilmem.

DURAKBAŞI — Çok haklısınız,
Sayın Mardin. Bazen vaaz dinliyor-
sunuz, adam öyle ayırım yapıyor ki,
geriye Müslüman kişi kalmıyor ken-
dinden başka.

ALTUĞ — Efendim, Bayramoğlu
sayfiye yeri, deniz kenarı; Kurban
Bayramı vaazında imam; «Kim ki ka-
rısının denize girmesine izin verir, ce-
henneme gider.» dedi. Buyurun yani!
Kardeşim gider gitmez, ama, bunun
yeri orası değil.

ÖZEK — Tabii bu bizim mevzu-
umuz. Malum, bir dinin günah saydığ-
ını işlemek suç sayılıyor. Bazı suçla-
rın cezası da malum dünyada veril-
miyor, bunların cezası cennet-cehen-
nem şeklinde belirtilmiştir. Zaten bül-
tün dinlerde böyledir aşağı yukarı.
Dini olan suçlar işlendiği zaman ve-

ya emirler yapılmadığı zaman bunlara karşılık cezalar âhirette veriliyor; yani cennet-cehennem şeklinde tanzim edilmiş. Burada, dünyada ceza verilmiyor. Ama dünyada ceza verilen suçlar da var, İslâm'da olduğu gibi başka dinlerde de var. Şimdi esas budur. Eğer dini düşünceler, prensipler, kaideler devlet tarafından, esaslı bir şekilde nelerin, nasıl söyleneceği tespit edilmezse, daha biraz önce Sayın Mardin'in dediği mahalle İslâmcılarının eline kalır. Bugün Türkiye'de gerçekten Müslümanlar çok parçalanmıştır. Çeşitli mezhepler, tarikatlar ve saire. Bunların hepsi Müslüman, fakat yorumlar farklı, düşünceler farklı; bazılarına da menfaat giriyor. Öte yandan, hoca vaaz ederken elbet halkı İslâmi esaslar hakkında uyara-caktır.

DURAKBAŞA — Ama şöyle söyleyebilir. Bu dinen uygun değildir, der. Belki onu da bayram günü söylemez de, bir başka zaman söyler.

ALTUĞ — Onu söyleyeceğim. Bayramda, barıştırıcı, uzlaştıracı şeyler yerine korkutucu cehennem lâfları ediyor.

ÖZEK — Aslında mesele şu: İslâm'da namaz kılmamak bu dünyada cezalandırılan bir suç olmadığı için Allah'la kul arasında kalıyor, zira dünyada bunun müeyyidesi yoktur. Ahiretteki akıbetini söylemek ise sakıncalıdır. Vâiz bunu belirtmek suretiyle namaz kılmayan arkadaşlarımızı sadece uyarmış oluyor.

DURAKBAŞA — Ama, başka hükümler de var. Eğer kişinin imanı tamsa, iyi insansa, herkese iyilik etmişse; yani kimin cennete-cehenneme gideceğini en sonunda Hak Teâlâ Hazretleri tayin edecektir.

ÖZEK — İşte mesele, o vâizi bu raya getirebilmek için yetiştireceksiniz. Önce prensibin iyi anlaşılması ve iyi öğretilmesi gerekir. İkincisi, bu

şekilde söylediği zaman da bu onun yorumu olarak kabul edilmelidir. Çünkü yorumun temelinde dine aykırılık yoktur. Meselâ, bir adam vaaz ederken «Namaz kılmayan cehenneme gider.» dediği zaman, o yorum ve izah dine aykırı değildir.

DURAKBAŞA — Yalnız Sayın Özek, şuna benzetebilir miyim? Meselâ herkes oruç tutarken bir tanesi oturup sigara içtiğinde etrafındakiler rahatsız oluyor; toplumun genel eğilimine ters. Şimdi, misalimizde, Bayramoğlu'na gelenlerin büyük çoğunluğu belli ki orada denize girmek için gelmiş. Şimdi bunu topluma karşı söylemenin bir yolu-yöntemi olmalıdır. Tabii bu vâizin kendi özelliğidir, karakteridir.

türkiye'deki laik
düzen, avrupa'daki
laik düzen değildir;
islâm toplumu için
düşünülmüştür;
devlet, diyanet
işleri başkanlığı'nı
emrinde tutmaktadır

ÖZEK — Bu mesele tamamen emribilmaruf dediğimiz meseledir. Burada şekli görüşlere göre değil, İslâmın emrettiği şekilde telkinler yapılması gerekir. Bir adamın bir dinî suç işlediğini görürsek, onunla başkalarının huzurunda değil, özel olarak konuşmamız gerekiyor. Ama camide vaaz ederken muhatap tek olmadığı için umumi söylenir. Yani bunlar kaideleşmiştir. Şu var ki, bunların tanzimini yapamadığımız için bazı aksamalar oluyor. Bu arada başka bir noktaya işaret etmek istiyorum. Türkiye'deki laik düzen aslında Avrupa'daki laik düzen değildir. Çünkü dev-

let resmen Diyanet İşleri Başkanlığı'nı emrinde tutmaktadır; imamların, vâizlerin maaşını vermektedir; camilere yardım yapmaktadır; din adamı yetiştirmektedir, dini okullar, üniversitelerde dini tedrisat birimleri açmaktadır; dini hizmetleri bu şekilde verdiğine göre, bu Türkiye'ye mahsus ve bir İslâm cemiyeti için düşünülmüş farklı bir laikliktir, bizim anlayışımıza göre. Halbuki Avrupa'ya gidiyoruz bakıyoruz; kilise var, herkes kiliseye kayıtlı, Nüfus dairesine kayıtlı olduğu gibi...

DURAKBAŞA — Kiliseye giden var, gitmeyen var; kayıtlı olur ama...

ÖZEK — Yani doğumunda kaydı oradadır. Kilisenin, hiç devlet nizamıyla alâkası yok.

ALTUĞ — Ruhban sınıfı yok da ondan.

ÖZEK — O bakımdan Türkiye'deki meseleleri Türkiye'ye göre ele almamız gerekiyor.

DURAKBAŞA — Sayın Özek, konu açılmışken, sizce İslâm diniyle laiklik anlayışı, kavramı şimdi görüş-tüğümüz şekilde birbirine ters düşüyor mu?

ÖZEK — Türkiye'de bugünkü tabikatiyla laiklik ve İslâm dininin kuralları birbirine zıt görünmektedir. Yani telifi pek mümkün olmayan iki ayrı sistem. Neden? Çünkü dinler vahye dayanır. Kaynağı vahiydir dinin, kaynağı akıl değildir; ama din akla itimat eder. Şimdi bu bakımdan meseleyi ele alırsak, bugün gerek Batıda, gerek Türkiye'deki sistem, vahye dayanan sisteme veya hukuk nizamına tabii ters düşüyor. Fakat buna bir başka açıdan baktığımız zaman da bugünkü laiklik sistemimizin İslâmlaştırılabileceğini düşünüyorum.

DURAKBAŞA — Nasıl?

ÖZEK — Yalnız İslâmlaştırılabilir derken, laik düzen içerisinde imkân ölçüsünde İslâmî esasları dikkate almayı kastediyorum. İslâm'da vazgeçilmiz birtakım kaideler vardır. Bu vazgeçilmiz kaidelerin kabul edilmesi esasına bağlı olarak İslâmlaştırılır. Nedir o vazgeçilmiz kaideler? Kur'an'da açık olarak emredilmiş veya yasak edilmiş şeyler var. Bunların sayıları çok az. Mesela içki, zina, domuz eti yemek, hırsızlık, eşkiyalık, devlete isyan gibi. Kur'an'da müeyyide konmuş bunlara, İslâmî inanışa göre bunları kabul etmek zorundayız. Bunların dışında kalan mesela namaz kılıp - kılmamak, oruç tutup - tutmamak gibi hususlar cezai müeyyide bakımından kul ile Allah arasındadır. Temel düşünce şudur: Kimseyi dinde zorlayamazsınız. Ama bir adam içki içmişse, İslâm ona bir ceza tayin etmiş. Çünkü içki külliyyen yasak oluyor. İşte İslâmın özelliği bu oluyor. Mesela faiz yasaktır İslâm'da, ama bu dünyada müeyyide getirilmemiş. Kadınların açık gezmesi de tabii haramdır; ama bu dünyada müeyyidesi yok. Namaz kılmak farzdır, ama kılmayana bu dünyada bir ceza getirilmiyor İslâm. Bunların tanzimi hali feye veya devlete aittir. Devlet isterse düzenlemeler yapar. Namaz kılmayı cezalandırır; isterse cezalandırmaz. Şu anlattıklarım bizim bildiğimizdir. Bunların başka türlü izahı da olabilir, ama esas bu. Eğer bunları dikkate alan bir laik düzen düşünülürse, İslâmlaştırma ya da başka bir ifade ile İslâmî esasların laik düzen içerisinde daha ziyade gözetilmesi sağlanmış olabilir. İslâmlaştırılmadan kastım bu memlekette yaşayan büyük Müslüman kitlenin İslâmî hak ve hürriyetlerini garanti eden yasa düzenlemelerine ve uygulamalarına gidilebilir; bu ölçüde bir İslâmlaştırma düşünülebilir. O zaman biraz daha rahatlar Müslümanlar.

DURAKBAŞA — Gazetelerde sık sık duyuyoruz. Mesela tarikat ehli evlerinde zikrettiler diye takibata uğruyorlar. Oysa, etrafı taciz etmiyorlar ise zikretmek niçin takibe uğrasın? Yok Yahova Şahitleri, yok Bahailer takibe uğruyorlar, bunlar nedir?

YAYLA — Şimdi ben Sayın Özek'in de verdiği örneğe değinmek istiyorum biraz. Ama sadece «yüksek sesle düşünme» derler ya, soruyu ortaya atmak bakımından... Şimdi başörtü meselesi... Din ve vicdan hürriyeti bakımından mesele ele alındığında, sanıyorum ki müdahale etmeyi haklı gösterecek bir şey yok. Başörtülü de gezer, pantolon da giyer. Pantolonu niye o renk giydin, der gibi bir şey var âdeti. Ama dikkat ettinizse eğer, resmi daireler de dahil olmak üzere, yıllardır başörtülü dolaşan kadınlar vardır ve hiç kimse bir şey söylemez. Çünkü kadının sosyal yaşamı, düzeni, düzeyi başörtülü olmaya elverişlidir. Mesela çay tepsisini taşıyan müstahdem hanımlar: hep başörtülüdürler. Çünkü inanışı odur, terbiyesi odur, yetişmesi odur. Yalnız politik mesaj vermezler. Okumuş bir hanım başörtüyle üniversiteye geldiği veya devlet dairesine geldiğinde, o zaman politik mesaj vermeye başlıyor, iş bir gösteriye dönüşüyor: işte o zaman -hani kızıl bayrakla gelmek gibi- bir gösteri, taraftar bulma, bir siyasi güç ya da baskı oluşturmaya dönüşüyor diye düşünülüyor olmalı. Gerçekten böyle ise, o zaman belki 163. maddeyi ilgilendirmesi söz konusu olabilir. Samimi bir görüş ve uygulama olarak kaldığı sürece sanırım bir tehlikesi yok. Ama bunun ölçüsü sosyal olaylarla belki belirlenebilir.

Ben size bir örnek vereceğim. Bunun tabii açıklamasını ben kendi kendime yapamadığımdan siz yaparsanız memnun olurum, çünkü ben yapamadım. Mesela bizim üniversite-

de bazı fakültelerde böyle başörtülü gelen öğrencilerimiz oldu. Bir şikâyetimiz yok, başörtünün dışında kendilerinden. Anlatılanlara onların da aklı eriyor, sınavlarda da böyle; derken geçtiler. Bir tanesi mezun olduktan sonra -hatta derecesi de iyiydi- Fakültenin Dekanı yaşını başını almış bir bey «Tebrik ederim kızım.» dedi. elini uzattı. Öğrenci hanım, «Erkek eli sıkıyorum.» dedi. Buna karşı Dekan Bey «Hoca eli de mi sıkılmaz?» dedi. Oysa doktor, diş hekimimiz kızlarımız hastalarıyla çok daha yakın ilişkide bulunabiliyorlar.

İslâm'da, kadın-erkek ilişkilerinde konuşma normal ölçüler içinde serbesttir; ancak, tokalaşmaya ihtiyaç yoktur

DURAKBAŞA — Burada aşırı duyarlılık gerçekte iki tarafta da var. Bir taraf, «İnancımıza, başörtümüzüze karışıyorlar, bize müsaade etmiyorlar.» diyor. Öteki taraf «Bu doğrudan doğruya gerici davranıştır, samimi bir inançtan doğmamaktadır, bir gösteri mahiyetindedir; bunu şimdiden bastırmak lazımdır.» diyor. Belki kendi haline bırakılsa anlaşmak daha kolay olacak.

BAYINDIR — İslâm zinayı yasakladığı için zinaya götürecektüm yolları da tıkamış. Kadın-erkek ilişkilerinde konuşma normal ölçüler içerisinde serbest; fakat tokalaşmaya ihtiyaç yok. Neden tokalaşacaksınız? Burada iletişim bununla başlar, devam eder gider. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) hiçbir yabancı hanımla tokalaşmış değildir. Ve tokalaşmayı da uygun görmemiştir. Bir hadisî şerifte caiz olmadığı ifade edilmiştir.

DURAKBAŞA — Eskiden bu tokalaşma adeti varmıymış ki caiz görülmemiş?

BAYINDIR — Peygamber Efendimizin bulunduğu toplumda kadınların açıklığı bugünkü sınırların bile çok daha ötesinde idi. İslâm'da örtünme tedrici olmuştur. Ama doktor hanım karşı cinsten birini muayene sırasında, bakmaya mecbur olduğu yerlere bakabilir. Din buna zaruret prensipleri içerisinde özel müsaade vermiştir.

Dr. Abdülaziz BAYINDIR

Dokunması gerekiyorsa dokunur, ama gerekmiyorsa dokunamaz; gerekmiyorsa bakamaz.

DURAKBAŞA — Burada tekrar İslâm'ın özelliklerine geliyoruz. İslâmi hükümler çok ayrıntılı ve günlük yaşamı da şekillendiriyor. Tahmin ediyorum ki duyarlılık biraz da buradan kaynaklanıyor. Bu yola girdiğiniz takdirde nereye kadar gideceğiz ve kişinin yaşamı nerelere kadar sınırlandırılmış olacak gibi endişeler toplumun tepkisini çekebiliyor. Buyurun Sayın Bayraktar.

BAYRAKTAR — Biraz önceki bir örneğe gideceğim ve görüşlerimi belirticeğim. Aslında daha önceki görüşlerimin bir tekrarı niteliğinde ama... Bugün Türk toplumu bence bir arayış içinde. Sorduğunuz son soruya da bu nedenle kesin bir cevap verilemez. Yani nereye kadar gidilebilir? Hak ve özgürlüklerin sınırları çizilebilir mi, çizilemez mi? İslâm dini ilkeleriyle bir ahenk yaratılabilir mi, yaratılamaz mı? Bunu kesin olarak söyleyebilmek mümkün değil. Yalnız benim kişisel gözlemim şu ki, idari kadrolarla, bürokrasiyle yönlendirilebilen Türk toplumu bugün köyünden başlayarak kendi kendini yönlendirmek istemektedir. Köyden başlayan bu uyanış ve yürüyüş ta Avrupa'ya kadar gitmiştir. 1986 yılında İstanbul'un bir fakültesinde dekanına el uzatmama hareketi, gerçekten bir başkaldırıdır. Ve bu 1930'da 1950'de raslanabilecek, düşünülebilecek bir hareket değildir. Bugün o yılların öğreniminde yetişmiş olan ben, bu olayı kabul edemiyorum, ama bazı gençler kabul ediyor; onlar daha normal karşılıyor. On yıl sonra ne olur? Kesin olarak bilebilmeye imkân yok. Yalnız şu var: Bu arayışa da saygı duymak lazım.

Biraz önce tarikattan bahsettiniz; o da enteresan. Şimdi ben bu tarikat olayını bilmiyorum. Ama biraz önce Sayın Altuğ'un söylediği bir olay var, ya da bir özdeyiş var. Atatürk 1920'lerde ne diyor? «Memleketimizi huralardan kurtaracağız.» diyor. Tekke ve zaviyeler o kadar önemli ki, o kadar toplumun içinde ki bunlar, Atatürk bir anda bunları kesip atıyor. Tekke ve Zaviyelerin Kaldırılması Hakkında Kanun, devrim kanunlarından ve en önemli kanunlardandır; 1923 tarihli. Şimdi bugün tekke olayı Türk toplumunda bilinmiyor. Tekke nedir? Zaviye nedir? Nasıl toplanılır? Bunun adabı nedir? Ama şimdi hukukun uygulamasına

**MUTLUYUZ
GURURLUYUZ
GÜÇLÜYÜZ**

**SERMAYEMİZ
50
MİLYAR'A
YÜKSELDİ.**

Bankamız Genel Kurulu'nun 11 Temmuz 1986 tarihli toplantısında alınan karar gereği sermayemiz 50 milyar liraya yükseltilmiştir.

GARANTİ BANKASI

geliyorum. Anadolu'nun bir ilçesinde Saidi Nursi'nin kitabını açıp okuyan 10 kişi, Türk Ceza Kanunu'nun uygulaması içine giriyor.

DURAKBAŞA — Aslında bu suretle belki Saidi Nursi'ye olduğundan fazla bir önem de atfedilmiş oluyor.

BAYRAKTAR — Kitaplar toplanıyor, tespithler toplanıyor. Ve bu bir tekke midir? Bir bilinmez iş. Laiklik de öyle değil mi, ki laikliği çok büyütüyoruz gözümüzde. Türkiye Cumhuriyeti 60 yıldan beri laiktir. Hatta siz belirttiniz, 1839'dan beri giden bir yoldur bu. Bu geri döner mi? Geri dönmesine bence imkân yok. İmkân olmayan şeyle de fazla ilgilenilmemeli, hak ve hürriyetler boş yere zedelenmemeli.

DURAKBAŞA — Sayın Bayındır, sizin bu konular hakkındaki görüşünüzü alabilir miyim?

osmanlılarda fatih döneminden sonra islâmiyetle ilgili ilmi araştırmalar durmuş, statik bir hale gelmiş, mevcudu tekrarlamak ve ezberlemekten öte bir şey yapılmamıştır

BAYINDIR — Efendim, konuşmalar sırasında bazı notlar aldım. Evvela bir Osmanlı arşivisti olarak birtakım şeylere temas etmek istiyorum. Daha önceki konuşmalarda matbaa ve nizamiye mahkemelerinden bahsedildi. Araştırmalarımıza göre, buradaki tersine tutum iktisadi zorlamalardan doğmuştur, yoksa dini değildir. Matbaanın gecikmesinin sebebi, o zaman geniş bir müstensihler (kitap yazmak suretiyle çoğaltan-

lar) zümresi var; yaygın bir meslek. Matbaa icat edildiği zaman bunlar kalemi bir tabut içine koymuşlar gelmişler Ayasofya'da bir cenaze namazı kılmışlar; Saraya karşı bir protesto olmak üzere... Kalemin cenaze namazını kılmışlardır. Tabii bunun dinle bir alakası yoktur. İkinci, nizamiye mahkemelerinin de dinle ilgili bir tarafı olduğu kanaatinde değilim. Bunlar da Avrupa tüccarlarının baskısıyla kurulmuştur. Avrupa tüccarları kendi memleketlerinde alıştıkları kanunlarla muhatap olmak istedikleri için, 1850 yılında Kanunname-i Ticaret çıkarılıyor; sonra 1881 yıllarında Usulü Muhakematı Cezaiye Usulü Muhakematı Hukukiye kanunları çıkarılıyor ve uygulanıyor. Bu kanunların ortaya çıkışında iktisadi birtakım sebepler var.

Osmanlılar'da Fatih döneminden sonra ilmi araştırmalar durmuş, son derece statik bir hale gelmiş; mevcudu tekrarlamaktan, ezberlemekten öteye bir şey yapılamamıştır. İslâm hukuku açısından ona temelden zıt olan, «içtihat kapısının kapandığı» ileri sürülmüştür. Bu da toplumu hukuk açısından donuklaştırmış. Tanzimat'tan sonra Kanunname-i Ticaret ve Ceza Kanunnamesi alınmış, bunlar Fransız kökenli, ama İslâm hukukuna uydurulmuş; bu bakımdan İslâm hukukuna aykırı değildir. Tekke ve zaviye, adınız. Gerçekten bugün hâlâ Cumhuriyet devri Türkiye'sinde de, bazı tekke müridinin Atatürk'ün de haklı olarak üzerinde durduğu İslâm'a taban tabana zıt uygulamaları devam ediyor. Doğru'da bazı yörelerde hâlâ şeyh hangi partiyi desteklerse o parti kazanır. Laiklik konusu dini görüşe müsamaha olarak değerlendirilirse, herkesin dini düşüncesinde özgür olması şeklinde değerlendirilirse; bir İslâm toplumunda zaten böyle bir problem olmaz. Yani İslâm'da siz komşunuza Hristiyan diye değişik bir muamele yapamazsınız.

nız; dinimiz bunu yasaklamış. Öte yandan Türkiye'de mezhepçilik taassubu hâkim oldu. Nasıl mı? Arzede-yim: Bugün biz mezhepçilik konusun-da son derece mutaassıp durumdayız. Camilerimiz hepsinde Hanefi mezhebi uygulanır; Devlet uygulamasıdır bu. İmam Hatip Okullarımızda da Hanefi mezhebi okutulur, İlâhiyat Fakültelerinde de Hanefi mezhebi okutulur. Vâizler tek yönlü noktadan yetiştirildikleri için, devamlı aksa-malar olur.

Cezalandırma konusuna değine-yim. Çok enteresandır; Kur'anı Ke-rim'de cennetle ilgili ayetler, cehen-nemle ilgili ayetlerin tam iki katıdır; ne bir eksik, ne bir fazla. Birisinden 444 ayette, diğerinden 888 ayette söz-edilmiş. İslâm'da önce müdeleme vardır. Korkutma elbet olacak; kor-kutmasız, müeyyidesiz hiç bir şey ol-maz ama, önce sevdirmek gerekiyor; esas olay dinde zorlama olmamasıdır. Niçin yoktur? İslâm dini pekâlâ bili-yor ki, bir inancı hiç kimseye zorla kabul ettiremezsiniz. Onun için bu boş yolda hiçbir zaman bir emek harcan-masını kabul etmemiştir. Ama anla-tın diyor; öyle anlatın ki son derece açık, net ve anlaşılır bir şekilde or-taya koyun. Karşı taraf kabul eder, etmez; o sizi ilgilendirmez. Karşı ta-rafın kabul edip etmemesi sizin gö-reviniz değil, diyor. Konuyu en güzel şe-kilde anlatmak sizin görevinizdir. Eğer konumuz karşı tarafın inancına müsamahaysa, bu zaten İslâm dininde müeyyide ile desteklenmiştir. Ama konu dinle devlet ayrımı ise, bu bi-limsel açıdan İslâmın yapısıyla çeli-şiyor. İslâm, hayatı bir bütün kabul ediyor. Öyle bir bütün ki, A'sından Z'sine kadar her şeyi kendi prensiple-ri içerisinde düzenlemek istiyor. Ama bu son derece esnek. Biraz önce ar-zettiğim gibi, içtihat kapısı kapan-mıştır gibi İslâm'da kabul edilmesi mümkün olmayan bir yola gider ve kafamızı kum içerisine sokarsak, o

tabii ayrı bir konu; o İslâm değil; o bizim bir eksikliğimiz. İslâm ne yapı-yor? Birtakım sınırlar çiziyor. Diyor ki, «Bu sınırları aşmayın; ama bu-nun içinde ne yaparsanız yapın.»

islâm dini bir hoşgörü dini olduğuna göre; her şey iyi niyetle, rahatlıkla görüşülebilmeli ve tartışılabilirdir

DURAKBAŞA — Sanıyorum güc-lük işte buradan doğuyor. Bugün Türk toplumunun çözmesi lazım gelen güc-lük buradadır. Sayın Mardin'in belirt-tiği gibi, Cumhuriyet devriyle beraber devlette otoritenin kaynağı halk ve temsil esası olarak düşünülmüştür. Öte yandan hepimizin yaşadığı İslâm dini, hayat tarzının, yaşamın İslâmi esaslara dayatılmasını öngörmektedir. Bu ikisi arasında bir köprü kurula-bilmeli, bir ara çözüm bulunabilmeli-dir. İslâm dini bir hoşgörü dini oldu-ğuna göre, herşey iyi niyetle, tolerans-la ve rahatlıkla görüşülebilmeli, tartı-şılabilirdir. Misal vererek görüşü-nüzü almak isterdim. Şimdi kim Müs-lüman'dır, kim değildir? Kâmil Müs-lüman, dinin tüm vecibelerini yerine getirebilen kimsedir. Yalnız iman kıs-mını değil, Müslüman olmanın şart-ları olarak namaz kılmak, oruç tut-mak, imkânı olanlar için zekât ver-mek ve hacca gitmek; bunların hep-sini yapabilen kâmil bir Müslüman'dır. İbadet kısmı, fiil kısmı imanı tak-viye eden esaslardır. Okuduğum, gör-düğüm bütün kitaplarda bu var. Şim-di bazı vâizler, hoca efendiler bunu tamamen ihmal ediyor ve diyorlar ki; «Siz eğer namaz kılmıyorsanız, oruç tutmuyorsanız Müslüman değilsiniz, kâfirsiniz.» Bunu nereden çıkarıyor-lar?

Bakın, elimde, A. Hamdi Aksekinin İslâm Dini adlı eseri var (Bası: Ankara, 1950). Sahife 87'de, «İslâmın iman ve itikat esaslarını gerçekten kabul ve tasdik edenler, gerçekten mümin ve Müslüman'dır. Bu esasları kabul etmeyenler, yani Allah'ın birliğine ve Hazreti Muhammed'in Peygamberliğine inanmayanlara kâfir denir.» deniyor. Aynı eser, sehife 149'da «...Namaz, oruç, zekât ve haccın farz ve Allah'ın emirleri olduğuna inandığı halde, bunları yapmayan bir kimse -Allah'ın birliğine ve Hazreti Muhammed'in Peygamberliğine inanmak kaydı ile- yine Müslümandır.» diye ifade ediliyor. Gerçekten Türk toplumu bugün birtakım çelişkilerle karşı karşıya. Devlet dairelerinde namaz zamanlarına uyulması, laiklik prensibi açısından ne dereceye kadar uygundur, bu konu açıklıkla tartışılmamaktadır.

ÖZEK — Şimdi mesela bakınız, bir memleket düşünün ki % 99,5'i Müslüman. Ve bunların da resmi ibadet günü Cuma günüdür. Cuma günü tatil günü değildir; Cumartesi, Pazardır tatil. Türkiye'de buna bir gerekçe arayın; gerekçe bulmak mümkün değil. Nasıl bulacağız? Gaye milletin hizmetinde olmaksızın, inanç özgürlüğü ise; en azından Cuma günü 1 saat fazla olmalıdır öğlen tatili; tanzim etmek mümkündür bunu da. Aslında Cuma günü tatil olmalı, Ama vaktiyle bize demişlerdi ki; «Efendim, Pazar gününün tatil olmasının sebebi, Pazar günü Avrupa'da tatil.»

DURAKBAŞA — İş günlerini denk getirmek bakımından olacak.

BAYINDIR — Hristiyanların ibadet günü olduğu için...

DURAKBAŞA — Hristiyanların ibadet günü olma meselesi artık bir tarafa. Çünkü kimse şimdi pek kiliseye gitmiyor.

ÖZEK — Avrupa'da Pazar tatilinin gayesi iktisadi değildir; dinidir; kiliseye gitmek içindir tatil. Hele Yahudilerde Cumartesi günü iş yapmak haramdır. Zaten Yahudi nerede olursa olsun Cumartesi günü kapatır dükkânını. Müslümanlıkta kesin yasaklardan birisi Cuma günü namaz vaktinde dünya işleriyle uğraşmaktır. Laiklik İslâmlaştırılabilir den mak-sadım bu işte. Çünkü bunun laiklikle bir alakası olmaması lazım: Tatil gününü tanzim etmek benim millet olarak hakkım olmalı. Ve ben milletin inancına göre bir gün tayin etmeliyim.

BAYINDIR — Kurban Bayramı tatili, Ramazan Bayramı tatili gibi.

ÖZEK — Buna benzer meseleler var. Şimdi ceza kanunu yapılırken meselâ İslâm'ın suç saydığı, cemiyette de normal olarak suç sayılan fiiller var. Peki ben niçin hırsızlığı tanzim ederken mutlaka başka kanunları düşünüyüm; İslâmi esaslardan gitmeyi düşünebilirim. Sivri bir misal olarak, el kesmeyi ele alalım: Bunu ne ölçüde tatbik edebileceğimi ya da tatbik edemeyeceğimi kararlaştırırım. Bunların laik düzen içerisinde mümkün olanını koymaya çalışırım. O zaman İslâmi esasları gözetiyorum demektir, mümkün olduğu ölçüde...

DURAKBAŞA — Bilemiyorum burada tabii çok hassas bir nokta var. Sayın Mardin'in vurguladığı gibi bu bir sistem tercihi meselesi; ya öyle yaparsınız, ya böyle yaparsınız. Biz laik sistemi seçmişiz, buna göre konuşuyorum. Öte yandan İslâm'ın bünyesinden kaynaklanan, her an daha fazlasına gitme, daha iyi Müslüman olma, kâmil Müslüman olma, günlük hayatı ayrıntıları ile düzenleme temayülü var. Ve o zaman da Cumhuriyet idaresinde temel tercihe ters bir noktaya gelinmiş olacak. Bu endişedir ki devleti ve toplumu bu hususta duyarlı

kılıyor. Yani benim yapabildiğim yorum böyle.

**birtakım kuralların
yeniden düzenlenmesi
gerekıyor; oysa islâm
alimleri değişmelere
ayak uyduramadılar;
islâm âleminin bugün
karşılaştığı güçlük
buradan kaynaklanıyor**

ÖZEK — Tarihi gelişmesi böyle. Ama, dünyada iki tane İslâm ülkesi vardır laik olan; birisi Türkiye, diğeri Tunus. Ötekiler laik değil, ama, tam şer'i düzende de değil; ikisinin ortasındalar. Şer'i düzen sadece Suudi Arabistan'da var şimdi; onlar öyle söylüyorlar. Tarihi gelişme bence şöyle; insanların zamanla başka milletlerle olan iktisadi, sosyal temasları neticesinde birtakım görüşler ortaya çıkıyor. İslâm ülkelerinde de diğer milletlerle temaslar çoğaldıkça ve bilhas-sa insanın kullandığı eşyalar -ki Sayın Mardin çok güzel izah etti- değış-tikçe, bu değışmeler insanın zihninde değışmeler meydana getiriyor. Ve neticede birtakım kaidelerin yeniden tanzimi gerekiyor. İslâm uleması sanırım burada bu değışmelere ayak uyduramadı. Ve gerekçe olarak da «İçti-hat kapıları kapalıdır.» denildi. Halbuki bugünkü dünyada değışen medeniyetin asıl muharriki, itici gücü in-sanoğlunun ihtiyaç duyduğu şeylerdir. Onu gerçekleştirmek; elde etmek için çaba sarfedilmesi; hukuki düzenle-meler yapılması gerekir. Bunların karşılanmasında İslâm uleması başa-rılı olamadı. İşte Osmanlılar'da 1830' lardan itibaren başlayan gelişme ve uyum çabası için içten bir proje sunul-mayınca, dıştan almaya yönelmişler-dir. Ama Osmanlılar'da İslâm nizamı

hâkim olduğu için biraz da İslâmlaş-tırarak almağa çalışmışlar. Alman Ti-careti Kanunu'nu aldıkları gibi. Netice İslâm âleminin bugün karşılaştığı güçlük, akli gücümüzü, ilmi gücümü-zü İslâmî ölçüler içerisinde kullana-mamamızdan ileri geliyor ki, bütün İslâm âleminde de böyle olmuş. Şim-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

**Ciltlenmiş
eski sayıları :**

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1984 yılı cildi	: 4.400.— TL
1983 yılı cildi	: 3.850.— TL
1982 yılı cildi	: 3.300.— TL
1981 yılı cildi	: 2.750.— TL
1980 ve öncesi	: 2.200.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgele-yenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalamaya yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt be-deline posta pulu karşılığı 190.— TL ilave ederek önceden havale çıkar-maları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Bırbırdır Mahallesi
Suteraizel Sokak No. 8/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

di İslâm âlemi ya bizim gibi laikliği alıyor; ya da bakıyorsunuz Libya gibi, Suriye gibi, Irak gibi sosyalizme kayıyor.

DURAKBAŞA — Oysa, hiç biriyle bağdaşır şeyler değil!..

ÖZEK — Veya İran gibi İslâm nizamını tatbik edeceğiz diyor. İhtilâl yapıyor, oraya gidiyor, derken bakıyorsunuz iki İslâm ülkesi birbirleriyle savaşıyor. Neden? Çünkü ortada tek bir Müslümanlık var; fakat bu Müslümanlığı net olarak insanlara anlatmak mümkün olmamış. Ama hepsi istiyor ki, Müslüman olsunlar. Fakat aynı zamanda da dünya işlerinde bir organize yapmak istiyorlar. O zaman da ya solculuğu alıyor, ya da laik sistemi alıyor. Türkiye'ye gelince, eğer daha uygun bir yol tutmak istersek bu hususta yapılacak ilmi çalışmaların yoğunlaşması gerekiyor. Fikir fikirden üstündür derler; herkes kanaatını söyleyecek açık olarak. Ondan sonra bir hal yolu bulunacak ve oraya doğru gidilecek, gidilmesi gerekiyor bence. Bunu yaptığımız takdirde problemleri asgariye indireceğiz. Bir an için İslâmî bir düzene geçeceğimizi varsayalım. O da kolay değil; o da büyük araştırma ister. Birleştirici olmak için farzlarla yetinmek icap edebilir, ve saire...

DURAKBAŞA — Son olarak sıradan vatandaşı ilgilendiren bir konuda görüşünüzü almak istiyorum. Bu sorun belki dolaylı olarak laiklikle ilgili olabilir. Kur'anı Kerim anlaşılсын diye Arapça indirilmiştir. İyi bir Müslüman olmak için Kur'anı Kerim'in emirlerini okuyup öğrenmemiz lazımdır. Bu nun için de bunun Türkçe öğretilmesi gerekmez mi? Sanki Kur'anı Kerim yalnız Arapça öğrenilebilir gibi bir düşünce tarzı var. Şimdi, sıradan vatandaşın ayetleri hem Arapça öğrenmesi, hem de Türkçe anlamını bilmesi kolay değil; hatta mümkün değil. Haydi, di-

yelim 20-30 ayet öğrendi; bu Kur'anı Kerim'in tümü demek değil ki... Neden Türkçe'sini öğrenerek bunlarla dua edemesin?

BAYINDIR — Şimdi Kur'anı Kerim'i öğrenme hususunda Müslümanlara farz olan bir görev vardır. O da namazları kılacak kadar Kur'an öğrenmeleridir. Fatiha ve İhlâs surelerini öğrendi mi farz yerine gelir. Ama tutar da arkasından başka sureler veya başka ayetler de öğrenirse, bu defa daha iyi olur. Ama onun dışında Kur'anı Kerim, anlaşılacak için bir ilâhî kaynak olarak indirilmiştir. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) de devamlı telkinlerini bu yönde yapmıştır; Kur'anı Kerim'le yapmıştır. Ondan sonraki ilk dört halife de o şekilde yapmışlardır. Kur'an'da içinden çıkılmayan problem varsa Peygamber'in tutumu nasıl diye hadisi şeriflere bakılmış; sonra acaba bu konuda uygulama nasıldır diye bakılmış. Ondan sonra da ulema kendi akıllarına göre yorumlar yapmışlardır. Ve demişlerdir ki, «Bu bizim kendi şahsi yorumumuzdur, hiç kimseyi bağlamaz; sadece bizi bağlar. Niçin bizi bağlar? Çünkü biz bu görüşün doğru olduğuna inandığımıza göre bunu böyle yapmamız lazım. Ben şahsen inanıyorum ki, bu görüş doğru ve öyle yapmalıyım. Ama siz buna inanmıyor musunuz, o zaman siz de nasıl bir görüşe varırsanız, o şekilde hareket edersiniz.» Fakat zamanla bu uyarılara rağmen, alimlerin görüşleri kitaplara yazılıp birleştirilince, Kur'an'la halk arasında bu alimlerin görüşü bir dağ oluşmuş. Öyle bir dağ ki, Kur'an'la halkın irtibatı; sadece mezarlıklarda okunan bir kitap, sadece hatim indirilen, mukabele okunan, fakat hiçbir zaman anlamak için okunmayan bir kitap haline getirilmiş.

DURAKBAŞA — Bir de ezan konusu var; ezan Kur'anı Kerim'in bir

parçası değildir. Ve sadece namaza bir çağrıdır.

BAYINDIR — Yani, ezan Türkçe olabilir mi?

DURAKBAŞA — Türkçe'ye çeviri zamanında çok kötü yapılmıştır. Allah büyüktür, ya da yücedir deneceğine Tanrı uludur, denmiştir. Ancak, Allah'a ibadet edilir deneceğine, Tanrı'dan başka yoktur tapacak denmiştir.

BAYINDIR — Putperestliği hatırlatırcasına...

DURAKBAŞA — Halk bu çok kötü çeviriyi benimsememiştir.

BAYINDIR — Bu hususta durum biraz farklıdır. Şimdi bir ibadet dili var. Kur'anı Kerim namaz kılınırken Arapça olarak okunmak zorundadır. Ve dolayısıyla siz burada camide namaz kıldırırken, dünyanın hangi bölgesinden bir Müslüman gelirse gelsin, sizin hangi sureyi okuduğunuzu, hiçbir yabancılik çekmeden bilebilir ve namazını kılar. Kendi köyündeki camide namaz kılar gibi... Aynı şekilde ezan da bir simgedir, bir şiarıdır, İslâ-

mın şiarıdır. Onun da Arapça olması gerekiyor.

YAYLA — Ortak çağrı yani, dünyaya ortak bir çağrı...

ÖZEK — Ezan bir nevi vahiydir. Resulullah Efendimiz «Herkes yarına kadar rüyaya yatsın, düşünsün; yarın namaza çağrının şeklini kararlaştıralım.» diyor. Ezan Peygamberimize bildiriliyor; fakat ashaptan iki kişi de aynı şeyi rüyasında duyuyor. Peygamber Efendimiz kendisi söylemiyor; o iki kişiyi dinliyor. Ve ondan sonra ezan kararlaştırılıyor.

DURAKBAŞA — Efendim, bu toplantıya katıldığınız için hepinize teşekkürler ediyorum. Toplantının tüm konuları kapsamaması olanaksızdı. Yalnız umarım bu toplantı bundan sonra Türkiye'mizde bu meselelerin çok açıklıkla ve hiçbir kuşkuyla düşülmeksizin özgürce görüşülmesine, tartışılmasına bir kapı açsın. Tekrar teşekkürler sunuyorum, sağolunuz.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 18 Eylül 1986 tarihinde yapılmıştır.

◆ Bir güzel söz söyleme sanatı varsa, bir de güzel anlama ve dinleme sanatı vardır.

Epictetos

◆ Tartışmasını bilmeyenler kavga ederler.

Chesterton

◆ İsteddiğini değil, sana gerekeni al. Alamadığın şeyin fiyatı, pek az bile olsa, yine de senin için pahalıdır.

Cato

◆ Yanlış yapmayan insan yoktur. İnsanlık, yanlışını kabul ve düzeltmekle ölçülür.

A. Einstein

◆ Yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemelidir.

Cicero

◆ İdareci, her şey hakkında bir şeyler bilir; teknisyen, bir şey hakkında her şeyi bilir; santral memuresi her şeyi bilir.

Curtis Courier

HİZMET VERMEKTEN MUTLUYUZ

İnsanlar
çalışır, üretir, tasarruf yapar,
kredi alır, ticaret yapar, iş kurar...

Gencinden yaşlısına,
çalışanından emeklisine
insanların "Banka"ya ihtiyacı vardır.

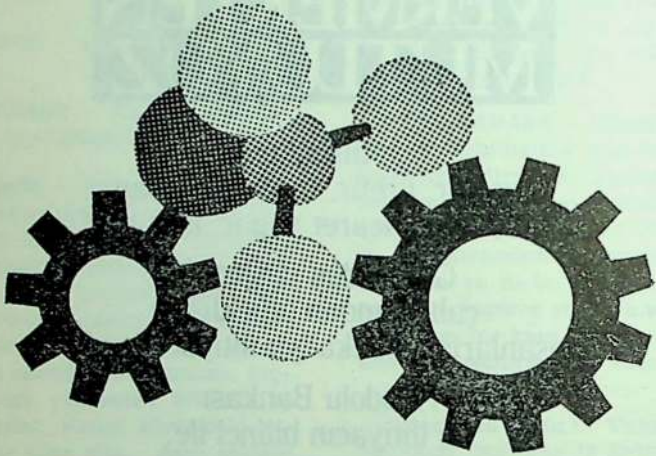
Anadolu Bankası
bu ihtiyacın bilinci ile,
en iyi hizmeti vermenin
çabası içindedir.

Anadolu Bankası
"Banka"yı gerektiren her konuda,
her türlü bankacılık hizmetini
vermekten mutludur.

 **ANADOLU
BANKASI**

Hazine Bankası

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil,deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

EYLÜL ayında hisse senetlerinin artış eğimlerinin devam etmesiyle Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 32.82 puan artarak 394.62 puana yükselmiştir (*). Bu düzey, geçen ay ulaşılmış olan 360.80 puanlık en yüksek düzeyin üzerinde yeni bir rekor düzey olmuştur. Ay içinde 21 hisse senedinin fiyatı yükselirken 9 hissenin fiyatı düşme göstermiştir.

En önemli fiyat artışlarını gösteren hisseler arasında 4.150 TL'lik artışla 18.900 TL'ye yükselen Akçimento, 1.530 TL'lik artışla 3.305 TL'ye yükselen Anadolu Cam, 850 TL'lik artışla 7.150 TL'ye yükselen Çukurova Elektrik, 1.650 TL'lik artışla 12.250 TL'ye yükselen Kav, 950 TL'lik artışla 2.150 TL'ye yükselen Makina Takım, 500 TL'lik artışla 2.700 TL'ye yükselen Rabak, 1.450 TL'lik artışla 8.500 TL'ye yükselen T. Siemens ve 550 TL'lik artışla 1.450 TL'ye yükselen T. Şişe Cam yer almışlardır. Bu fiyat artışları Anadolu Cam'da % 86,2, Makina Takım'da % 79,2, T. Şişe Cam'da % 61,1, Akçimento'da % 28,1, Rabak'ta % 22,7, T. Siemens'te % 20,6 oranlarında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan fiyatı gerileme gösterenler arasında 290 TL'lik düşüşle 3.610 TL'ye inen Döktaş, 3.400 TL'lik düşüşle 3.700 TL'ye inen İzocam, 350 TL'lik düşüşle 4.700 TL'ye inen Olmuksa, 735 TL'lik düşüşle 2.995 TL'ye inen Sarkuysan yer almıştır. Sarkuysan'da değer kaybı % 19,7 oranındadır.

Fiyat artışlarına, Akçimento, Kav, Koç Holding, Makina Takım gibi hisselerde sermaye artırımını bekleyişleri yol açmıştır. 1985 yılı sonu itibarıyla yeniden değerlendirme fonu, ödenmiş sermayesinin 7 katı olan Akçimento'da yatırımcılar, uzun zamandan beri bedelsiz olarak gerçekleştirilecek bir sermaye artırımını bekleyişi içinde bulunuyorlar. Koç Holding'e bağlı bulunan Türkay ile birleşecek olan Kav, sermayesini 240 milyon TL'den 400 milyon TL'ye yükseltecek ve artırılan 160 milyon TL'lik kısım Türkay'ın öz varlığından karşılanacaktır. Birleşme sonrasında, 2.500 TL nominal değerli 3 Türkay hisse senedi 500 TL nominal değerli 8 Kav hissesi ile değiştirilecektir. Koç Holding % 25 bedelli ve % 25 bedelsiz olmak üzere sermayesini 10 milyar TL'den 15 milyar TL'ye yükseltecektir. Ma-

(*) Hisse senedi fiyatları, İstanbul Menkul Değerler Borsası'nın 26 Eylül 1986 günü kapanış fiyatlarıdır.

kina Takım her hisseye bir adet bedelsiz hisse vererek sermayesini 750 milyon TL'den 1.5 milyar TL'ye artıracaktır. Bu arada fiyatı gerileme gösteren hisselerden İzocam'da % 80 bedelli ve % 20 bedelsiz sermaye artırımını tamamlanmış ve bu durum fiyatlara yansiyarak bir düşüşe yol açmıştır.

Eylül ayının ilk yarısında oldukça hareketli bir dönem yaşanırken ve fiyat artışları hızla devam ederken, ay sonlarına doğru fiyat artışlarında bir yavaşlama, hatta bazı hisselerde bir gerileme ortaya çıkmıştır. Fiyatlardaki bu düşme, aşırı değer kazanmış olan bazı hisselerin normal fiyat düzeylerine çekilmelerine neden olmuştur. Bazı hisselerde fiyatların yükseldiğini gören yatırımcılar, kâğıt üzerindeki kârlarını, hisseleri ellerinden çıkararak nakde dönüştürmüşler ve bu durum da arzın artmasıyla fiyatta gerilemeye yol açmıştır. Ayrıca, Borsa dışında, Borsa'da oluşan fiyatların altında işlem yapılması da, Borsa'da oluşan fiyatları etkileyebilmiştir.

Özel Sektör Tahvilleri

Eylül ayında özel sektör kuruluşları 9.2 milyar TL'lik tahvil ihraç ederek, şimdiye kadar bir ay içinde çıkarılan en yüksek tutarı gerçekleştirmişlerdir. Bununla, 1986 yılının ilk 9 ayında çıkarılmış olan tahvil toplamı 43.9 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Türkiye Etibank'a Güveniyor Dünya Etibank'a Güveniyor

Etibank Anadolu toprağına gömülü kromu, bakırı, boksiti, çinkoyu ve daha nice madeni günışığına çıkarıp, işleyerek dövize dönüştüren bankadır.

Dünyanın ve Türkiye'nin güvenilen bankası Etibank, 163 milyar sermayesi, deneyimli uzman personeliyle, tüm bankacılık ve dış ticaret işlemlerinizde sizin de "güveneceğiniz" güçlü bankadır.

ETİBANK
"güçlü kuruluş, güçlü bankacılık"
Sermayesi: 163 milyar

Tahvil çıkarma maliyetinin, banka kredi faizlerinden daha düşük olması, tahvil çıkarmayı, işletmeler için daha çekici kılmaktadır. Konuya talep yönünden bakıldığında, bankerlik olaylarının yavaş yavaş unutulması ve bu piyasaya güvenin artması, tahvil satışlarının kolaylaşmasını sağlayarak, işletmeleri tahvil çıkarmaya özendirmiştir.

Çıkarılan özel sektör tahvillerindeki bu artışa rağmen, bunlar, bugün, çıkarılan devlet tahvil ve Hazine bonolarının çok altında bir tutarda bulunmaktadır. Özel sektörün, bu yılın 9 ayında çıkarmış olduğu ve şimdiye kadar diğer yılların 12 aylık ihraç tutarlarını aşan 43.9 milyar TL gibi bir tutardaki tahvil hacmini, Hazine rahatlıkla bir haftada çıkarmaktadır.

Özel sektör tahvillerinde, tahvil limitinin genişletilerek tahvili çıkaracak işletmenin özkaynaklarının 20 katına kadar yükseltilmesi ile ilgili çalışmaların olumlu sonuçlanması halinde, özel sektör tahvil ihraçlarında yeni bir artış beklenebilecektir. Diğer taraftan, tasarruf sahiplerinin, yatırım alanı olarak bu tahvillere ilgilerinin artması, hiç değilse azalmadan devam etmesi ile önümüzdeki günlerde çıkarılacak özel sektör tahvillerinde bir artış beklenebilecektir.

Eylül Ayında Çıkarılan Tahviller

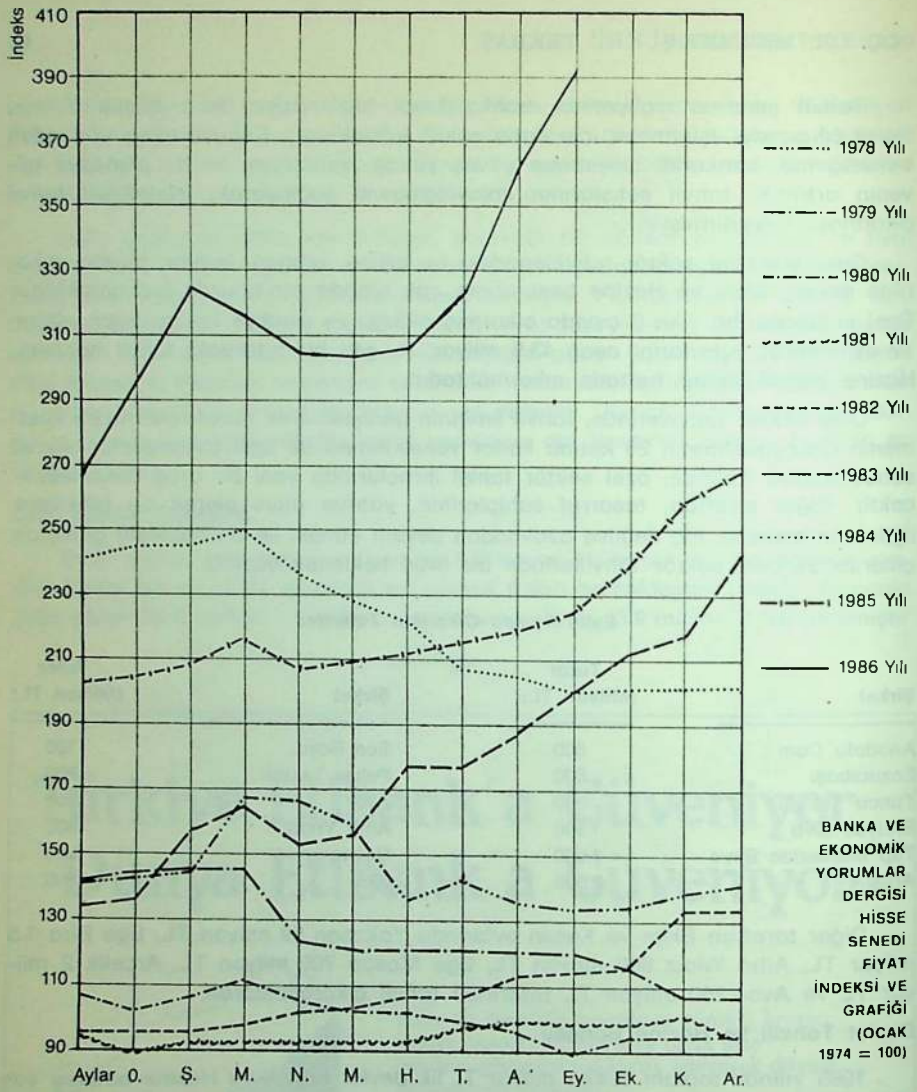
Şirket	Tutar (Milyon TL)	Şirket	Tutar (Milyon TL)
Anadolu Cam	500	Ece Boya	100
Eczacıbaşı	500	Peker Tekstil	200
Tunca Tekstil	800	Avor	500
Erciyes Bira	1.500	Altın Yıldız	600
Tüp Merserize Boya	1.000	Çayırova	500
Arçelik	2.000	İGS	500

Diğer taraftan Ekim ve Kasım aylarında Yakasan 59 milyon TL, Ege Bira 1.5 milyar TL, Altın Yıldız 600 milyon TL, Ege Mosan 700 milyon TL, Arçelik 2 milyar TL ve Avor 250 milyon TL tutarında tahvil çıkaracaklardır.

Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu

1985 yılında toplam 1247.1 milyar TL'lik devlet tahvili ve Hazine bonusu satılmış iken 1986 yılının ilk dokuz ayında bu tutar aşılarak satılan tutar 1283.6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Hazine, dokuz aylık süre içinde 1808 milyar TL'lik menkul değeri satışa sunmuş ve bunun yaklaşık 2/3'lük bir kısmı alıcı bulmuştur. Bu ihraçlarla, Hazine, 1986 yılı için öngörmüş olduğu 1650 milyar TL'lik iç borçlanma sınırına yaklaşmıştır.

Bu arada Hazine, son haftalarda bazı ihalelerde, bir yıl vadeli tahvile yeterli ilginin bulunmaması ve talebin 6 ay vadeli bonoya kayması ile iki menkul değerin ortasında kalan 9 ay vadeli bonoyu satışa sunmuştur. 9 ay vadeli bononun ilgi görmesi üzerine sık sık bu uygulamaya gidilmiştir. Böylece, geri ödemelerin ve nakit çıkışlarının yoğun olacağı Mart 1987 dönemine yeni bir ek yük getirilmemiş ve bunlar hiç olmazsa üç ay ileri atılmıştır.

AYLAR	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Ocak	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38
Şubat	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77	207.73	325.71
Mart	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.38
Nisan	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68
Mayıs	118.00	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85
Haziran	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66
Temmuz	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22
Ağustos	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80
Eylül	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.63
Ekim	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	
Kasım	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	
Aralık	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	

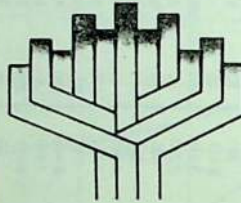
Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Karı			Dağıtılan Kar Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)		
				1983 (Milyon TL)	1984 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1983 (Net)	1984 (Net)	1985 (Net)	Eylül 1985	Temmuz 1986	Eylül 1986
1	AKÇİMENTO	630	630	180	533,8	2.590	20	50	180	5.750	12.900	14.750
2	ANADOLU CAM	5.600	5.600	733	1.008,5	1.243	100	50	29	1.650	1.710	1.775
3	ARCELİK	16.000	12.000	792,8	4.440,3	9.467	10,4	40	53	—	2.440	3.800
4	AYMAR	5.000	1.400	22,9	746,9	1.045	5	95	27	—	1.700	1.760
5	BAĞFAŞ	—	4.000	2.623	3.505,5	5.587	75	60	50	1.600	3.275	3.750
6	BASTAS	—	270	228	830,7	—	40	65	115	3.800	3.800	3.800
7	BATI ANADOLU ÇİM.	—	75	1.746	3.345,6	5.094	740	1.400	2.000	90.000	200.000	200.000
8	BURSA ÇİMENTO	—	567	581	1.176,7	2.548	35	75	125	4.700	15.000	15.000
9	CELİK HALAT	5.400	2.700	1.211	1.770,4	1.857	100	60	100	3.750	3.800	4.300
10	CİMSA	—	1.440	710	423,3	3.077	145	17,2	76	2.200	6.500	8.350
11	CUKUROVA ELEKTRİK	15.000	3.600	1.228	3.326,3	17.392	105	130	150	2.750	6.130	6.300
12	DOKTAS	1.800	1.800	1.575,6	1.335,2	511	120	40	25	—	3.860	3.900
13	ECZACIBASI YATIRIM	3.000	1.200	339	275,4	378	30	32,5	30	1.150	1.000	1.100
14	EGE BİRACILIK	4.200	4.200	1.217	1.059	227	50	30	4	—	800	600
15	EGE GÜBRE	—	800	1.209	1.231,5	2.113	40	—	71	3.000	5.705	6.000
16	GOOD YEAR	486	486	1.458	2.421,4	3.619	150	250	820	11.000	28.000	28.000
17	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	1.400	—	1.970	1.720	60	70	65	3.350	4.290	4.290
18	GÜNEY BİRACILIK	4.200	4.200	646	604	185	50	30	4	—	1.340	1.050
19	HEKTAŞ	—	1.220	1.086	1.365,1	501	140	241,3	68	10.000	2.600	2.600
20	İZOCAM	3.000	1.250	656	765,3	2.425	60	96	126,5	2.600	5.300	7.100
21	KARTONSAN	6.000	6.000	1.173	2.879,4	2.621	110	56	30	1.400	1.930	2.500
22	KAY	—	240	618	507,4	787	300	110	170	5.300	10.100	10.600
23	KOC HOLDİNG	25.000	10.000	2.398	3.645	6.430	42,5	38	—	2.150	3.175	3.850
24	KOC YATIRIM	5.000	4.000	538	807,2	1.559	50	56	39	1.050	1.700	2.090
25	KORDSA	3.750	3.750	3.112	4.340,7	6.973	260	50	67	3.800	7.700	8.300
26	KORUNMA TARIM	2.250	2.250	1.173	822,5	69	80	32,5	108	1.400	1.195	1.675
27	LASA	—	10.800	1.589	4.456	7.355	20	20	25	1.400	1.930	2.140
28	MAKİNA TAKİM	3.000	750	96	11,4	100	15	—	—	1.100	1.200	2.150
29	METAS	—	6.000	376	1.087	2.644	—	32	—	—	655	655
30	NASAŞ	10.000	6.000	634	1.254	1.013	25	25	13,5	1.050	1.165	1.165
31	NUH ÇİMENTO	—	785,5	170	912,7	—	170	50	—	5.000	8.000	8.000
32	OLMUKSA	—	2.700	z.	983,9	2.500	—	90	41	5.750	4.610	5.050
33	OTOSAN	10.000	9.078	625	z.	z.	4	—	—	950	895	920
34	PİMAŞ	2.500	2.500	34	28,5	z.	8	138	—	1.350	1.000	1.000
35	PİLASTİFAY	—	540	202	z.	173	150	80	—	8.500	2.250	2.250
36	POLYLEN	—	450	945	636,2	516	200	40	50	5.000	5.000	5.000
37	RABAK	6.000	2.800	815	873	1.633	50	30	40	1.300	1.850	2.200
38	SARKIYSAN	5.000	2.825	1.006	286	2.134	100	20	45	1.300	2.500	3.700
39	SİFAŞ	—	520	1.227	1.192,1	1.609	250	85	130	8.800	12.000	12.000
40	TÜRK DEMİR DÖKÜM	6.400	6.400	819	869,8	4.086	—	13,5	37,5	900	2.300	2.885
41	TÜRK SIEMENS	—	3.500	1.870	—	3.545	160	105,5	120,5	8.000	7.250	7.050
42	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	30.000	17.000	850	2.096,6	1.902	54	12,5	9	1.000	875	900
43	UNİROYAL	5.400	5.400	453	z.	z.	40	—	—	950	2.000	2.000

Açıklama : z. = Zarar; b.d. = Belli Değil; d. = Dağıtılmıyor.

50 Yıl Önce

Türkiye İş Bankası, Etibank, Türk Ticaret Bankası
Birleşti

Ankara Sigorta Kuruldu

Ankara Sigorta güçlü, sağlam doğdu 50 yıl önce.
Gelişti. Büyüdü.

Türkiye'nin önemli sigortacısı oldu.
50 yıldır Ülkemizin belli başlı büyük, önemli kuruluşlarının
sigortasını üstlendi. Başarıyla.

Yurt yüzeyine yayılmış acente ve şubeleriyle çağdaş
sigortacılık hizmeti sunan Ankara Sigorta saygın,
güvenilir sigortacılığın temsilcisi oldu.

ANKARA SIGORTA
"Sağlam Sigorta"

Genel Merkez: Bankalar Cad. No:80 Karaköy/İstanbul
Tel: 1442664 Telex:24394 ASUR TR.

Devamlı Bir Borçlanma Yöntemi : KÖPRÜ SENETLERİ

Doç. Dr.
MEHMET E. PALAMUT

I — GİRİŞ

GÜNÜMÜZ ekonomi ve ticari hayatı, âdeta «yatırım»la özdeşir. «Yatırım» ise, kişilerin ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmet üretimleri için yaratılıp, sermayeye yapılan net ilâvelerdir. Yatırım sosyo - ekonomik hayatla özdeşleşince, bunun gerçekleştirilmesine imkân tanıyan birtakım finansman araçları da, zamanımızda, kendiliğinden yaratılmıştır. Herkesce bilinen klâsik yatırım araçlarından «tahvil» ve «hisse senedi»nden «irat senedi» ve «Leasing»e kadar uzanan bir seri vasıta, kuşkusuz hep «yatırım» için gerekli finansmanı sağlama amacına yöneliktir.

Türkiye'de, 1980'lerden sonra, resmi ve organize bir sermaye piyasasının kristalize olmaya başlamasıyla, ister istemez birtakım yeni finansman araçlarının benimsenip uygulanmaları da kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte, şimdi iktidar olan ANAP, daha 1983 sonbaharında, Türk halkının içerisinde bulunduğu açmazları ve problemleri dile getirerek,

bunların finansmanı için de, o yıllarda Batı liberal ekonomilerinde denenilen fakat elan Türkiye'de lafı dahi edilemeyen «kamu malları»nın satışını «alternatif» olarak göstermişti. Çünkü, devamlı kâr getiren «temel kamu malları»nın özel kişilere satılması suretiyle büyük meblâğlar sağlanacak, bu meblâğların da üretken alanlara kanallize edilmeleriyle, ülkenin ihtiyacı olan «dev projeleri»nin finansmanları gerçekleştirilecekti.

6 Kasım genel seçimlerinden kendisinin de beklemediği büyük bir zaferle çıkan ANAP, ilk iş olarak, bir «Ek Ödenek Kanunu» ile 1984 yılı bütçe hâsılatını arttırdı. Ardından, muazzam iç ve dış borçlanmalara gitti Normal borçlanma yollarıyla umduğu kaynağı sağlayamamış olacak ki, bu defa, 17.3.1984 gün ve 2983 sayılı Kanun'la yeni bir finansman aracının sermaye piyasasına girmesine imkân tanıdı: «Gelir Ortaklığı Senedi».

Anılan senet, «Kamu kurum ve kuruluşlarına ait altyapı tesislerinin gelirlerine gerçek ve tüzel kişilerin ortak olması için» (m. 3/ç) ihdas edilmiş olup, mahiyet itibarıyla «Devlet Tahvili»ne benzemektedir. Sofistike bir anlam taşıyan «Gelir Ortaklığı Senedi», her ne kadar «hisse senedi»ni çağırmlaştırıyorsa da, bu tamamen yanıltıcıdır. Zira, senet sahipleri, kamu mallarının yönetim ve zararlarına iştirak etmemekte; üstelik, kendilerine ödenecek olan net faiz önceden belirlenmektedir.

«Hazino bonusu» ve «tahvil» yoluyla büyük miktarlara varan borç akdeden iktidar, herhalde beklediği nakdi kaynağı yeterince sağlayamamış olacak ki, 1984 yılından beri, geç-

miş siyasi iktidarların parıltılı ve somut başarılarının yalın simgesi olan «Boğaziçi Köprüsü ve Keban Barajı»nın senetlerini, tıpkı tükenip kurumak bilmeyen Lidya Kralı «Karun'un hazinesi» misâli, sata sata bitirememektedir.

II — Gelir Ortaklığı Senetleri'nin Eleştirisi

Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'nca, 1984'den beri, 10, 40, 100, 60 ve 100'er milyar olmak üzere, tam beş aşamada satışa sunulan senetlerle toplam 310 milyar lira sağlanmıştır.

Son olarak, aynı idare, ortalama kupür değeri yaklaşık 173.000 TL ve faiz nispeti % 50 olan 100 milyarlık «Gelir Ortaklığı Senetleri»ni, üç kamu ve dört özel bankanın aracılığı ile 29 Temmuz 1986'dan itibaren piyasaya sürmüştür.

Bundan önceki «Köprü senetleri» gibi, bunların da satışlarının kısa sürede gerçekleşeceğinden şüphe etmemekle birlikte, «Gelir Ortaklığı Senedi» yoluyla yapılan borçlanma hakkındaki bazı kaygı ve tenkitlerimizi şöylece özetlemek mümkündür :

a) «Gelir Ortaklığı Senetleri» yoluyla sağlanan borçlanmaya «net % 50 dolayında» faiz ödemesi yapılacağına garanti edilmesi, yetkililerce sürekli ifade edilen enflasyonun % 25'lere düşürüleceği gerçeğiyle çelişmektedir. Bu durumda, ya devletle borç akdedenlere verileceği söylenen faiz oranı, ya da enflasyon nispeti yanlıştır. Aksi halde, içerisinde yaşadığımız yılda da enflasyon, hiçbir şekilde % 40'ların altına inmeyecektir.

b) Senetlere ödenen faiz oranı çok yüksek olup, sağlanan diğer yararlanmalarla (faizin 6'şar aylık dönemlerde ödenmesi, iratın vergiden bağışık tutulması, arzulandığında paraya tahvil kabiliyeti, ihalelerde teminat ve depozito olarak kullanılması) birlikte bu % 62'ye yaklaşmaktadır. Bir taraftan bankaların uyguladıkları serbest faiz politikasına müdahale edilip faiz oranları düşürülürken, diğer taraftan devletin bizzat kendisinin ödediği reel faiz nispetini artırması, geneldeki para ve yatırım politikalarıyla çelişmekte; dolayısıyla ellerinde nakdi imkân bulunanlar, «risk» unsuru olan yatırımlar yerine, yüksek faizli senetleri tercih etmektedirler.

c) Toplumun ilgisini çeken ve iktidarın prestijini simgeleyen ciddi kaynakların yaratılmaları yerine, piyasaya, sürekli «Birinci Boğaziçi Köprüsü ve Keban Barajı» senetleri sürülmekte; böylelikle, âdeta «Karun'un hazinesi» gibi devamlı, verimli ve sofistike bir kaynak yaratılmak istenmektedir.

d) Senetlerin ortalama 173.000 liraya varan kupür değerleri çok yüksektir. Dolayısıyla bundan yararlanacak olanlar, büyük alım gücü bulunan tabakalardır. Bir taraftan reel faiz haddi, diğer taraftan da senetlerin ancak sınırlı bir tabakaya hitabettiği gerçeği göz önüne getirilirse; bunun, Hazine yoluyla bazı kimselerin zenginleştirilmesi demek olduğu, bu yolla milli gelirin belli kimselerin ellerinde toplanmasının istendiği ve zaten bozuk olan gelir dağılımının daha da çarpıklaşacağı anlaşılmaktadır.

e) Adının yaptığı çağrışımın aksine, «Gelir Ortaklığı Senedi» tamamen bir borç senedi mahiyetindedir. Yâni «tahvil»den hiç bir farkı yoktur. Siyasi iktidar, normal borçlanma yöntem ve vasıtalarıyla sağlayamadığı likit kaynağı, geçmiş siyasi dönemlerin cazip ve gerçek icraatlarından yararlanmak ve aynı nitelikteki kavramların yaptığı bazı psikik çağrışımlardan faydalanmak suretiyle toplamaya çalışmakta ve bunda da muvaffak olmaktadır. Ama unutulmamalıdır ki, yaratılan bu kavram kargaşasında, birtakım iyi niyetli kimseler de kandırılmaktadır. Demokratik bir hukuk devletinde aslı olan, kişilerin birtakım dolambaçlı yollarla kandırılmaları değil, alınan kollektif kararların ve oluşturulan değişik müesseselerin açık ve gerçek nitelikleriyle sergilenmeleri ve toplumun da bunlara serbestçe katılmalarının sağlanmalarıdır.

f) Devletin, % 60'ın üzerinde gerçek faiz uygulamasına giderek, oldukça avantajlı vasıtalarla kaynak toplaması, diğer menkul kıymetlerin ekonomik bir tarzda nemalandırılmaları başarısını engellediği gibi, halen emekleme safhasında olan ve kendisine büyük ümitler bağlanan Türk sermaye piyasasının yeterince gelişme şansını da zedelemektedir. Çünkü, enflasyonun önlenemediği ve faiz hadlerinin devlet tarafından sürekli yüksek düzeylere çekildiği bir ülkede, kısa bir maziye olan Sermaye Piyasası Kurulu'ndan büyük fonksiyonlar beklemek ve O'na aşırı bazı iyimser atıflarda bulunmak boşunadır.

g) «Gelir Ortaklığı Senetleri»nin hamline olmaları, bir diğer tenkit nok-

nasıdır. Çünkü bu yolla, birtakım «kara para» iltifat görmekte, kaynakları belgelendirilemeyen kazanç unsurları meşruiyet kazanmaktadır. Demokratik ve sosyal bir hukuk devletinde esas olan, «kararların aklanması» ve bunlara «meşruiyet tanınması» değil; fakat herşeyden önce, «pak»ların itibar gördüğü anlayışının toplumun bütün kesimlerine yayılması ve bunun ortak bir bilince dönüştürülmesidir.

h) Her ne kadar, siyasal iktidarlara, üstlendikleri sosyoekonomik fonksiyonları finanse etmek için, şu ya da bu kamu finansman kaynağına başvurmaları tamamen politik bir tercih ve genel bir «opportunité» meselesi ise de; bu, hiçbir zaman onların sonsuza dek borçlanabilecekleri ve siyasi güce tanınan yetkileri istekleri doğrultusunda ve keyfi bir tarzda kullanabilecekleri anlamına gelmez. Zira aslolan, devleti temsil eden iktidarın şu veya bu yolla kaynak sağlaması değil, sağlanan kaynakların, bir taraftan demokratik toplumun genel tercihleri ve diğer taraftan da «program-bütçe» esasları çerçevesinde kullanılmaları, yâni «sosyal fayda» ile «sosyal maliyet» arasındaki optimalitenin gerçekleştirilmesidir. Bir başka deyişle, milli sermaye stokuna net ilâvelerin yapılması ve mevcutların da gelecek nesillerin iş ve aş ihtiyaçlarına göre yenileştirilmeleri kaçınılmazdır. Oysa, bugünkü prodüktif temel kamu mallarının yüksek maliyetle «risk» unsurlarından kaçınan çevrelere satılmak istenmesi ve buradan sağlanacak borçlanmalarla baraj, köprü, otoyol yapılmasının ve bazı enerji santrallerinin kurulmasının vaat edilmesi; diğer taraftan da halkın en zorunlu kamusal ihtiyacı olan sağlık, din ve

eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi hususunda da, «Kendi sağlık ocağını kendin kur.», «Kendi imamını kendin bul.», «Kendi okulunu kendin yap!» kampanyalarının başlatılması; en büyük paradoksalıdır.

Kaldı ki, toplumun kaçınılmaz sosyal ihtiyaçları bile yeterince doyumlandırılamazken, dengeli ve tutarlı bir millet için gerekli kültür ve sağlık hizmetleri tamamen birtakım hamiyetperver özel şahısların insafına terkedilmeye çalışılırken, gelecek yıllarda normal kamu geliri şeklinde sağlanacak kaynakların borçlanma yoluyla öne alınması, vaat olunan «ülkemizin kalkınmasında hayati önem taşıyan ... projelerin yapımında ve ... istihdam artırıcı yatırımlarda» kullanılabacağı genel inancını büyük ölçüde şaşırtmaktadır. Çünkü, yaklaşık üç yıldan beri toplanan 310 milyar lira ile söz konusu «dev proje»lerin gerçekleştirilmeleri mümkün değildir. Üstelik, toplanan bu kaynakların, her yıl, yarısından fazlasının «faiz» olarak senet sahiplerine geri ödendiği, söz konusu senetleri satmak için aracı bankalara ödenen komisyon ile TRT ve basına verilen sürekli ilân giderleri göz önünde tutulduğunda; İdare'nin elinde tümün ancak 2/5'i kadar bir miktar kalmaktadır ki, bununla öngörülen ve topluma spektaküler bir tarzda ilân olunan yatırımların gerçekleştirilmesi, kanaatimizce imkânsızdır.

j) «Gelir Ortaklığı Senetleri», zaten büyük limitlere ulaşmış bulunan iç borçlanmayı daha da arttırmaktadır. Normal bütçe gelirlerinin % 40'ına ulaşan ve artık trilyonlarla ifade edilen bu miktar, aslında gelecek nesillere büyük bir külfet getirmekte, onların hayatlarını -şimdiden- ka-

rartmakta ve sosyo-ekonomik hürriyetlerinin kısılmasına sebep olmaktadır.

j) Köprü senetlerinin süreklilik kazanması ve bunların piyasada revaç bulmaları için devletçe uygulanan yüksek faiz poliikası, gelecek hakkında birtakım olumlu projeksiyonlarda bulunarak risk üstlenecek olanları kararsız kılmakta ve dolayısıyla özel kesimin elinde tuttuğu likit kaynakların söz konusu senetlere plâse edilmelerine yol açmaktadır. Gayet tabiidir ki, bu da, yatırımları azaltmakta, arzı olumsuz yönde etkilemekte ve enflasyonu devamlı kamçılmaktadır.

III — SONUÇ

Türk sermaye piyasasına «Gelir Ortaklığı Senedi» uygulamasıyla getirilen yeni borçlanma yöntemi, genelde tutmuşa benzemektedir. Fakat unutmamak lazımdır ki, devleti temsil edenlerin; «tuttu» ve «halkın ilgisini çekti» diye, köprü senetlerini «mal bulmuş Mağribi» gibi sonsuza dek kullanmamaları ve söz konusu senetlerin yukarıda değinilen sakıncalarını en azından gözönünde bulundurmaları gerekir. Zira, «banknot»un «kâğıt»la değiştirilmesi ve bunun bir ekonomi-politika aracı olarak kullanılmasının yaygınlık kazandığı günümüzde, iktidarlara düşen ödev, gelecek nesillerin çıkarlarını düşünmek, sırf onlar için sosyo-ekonomik yön den dengeli ve tutarlı bir toplumun yaratılmasına çalışmak ve bu bağlam içinde de, çağdaş, demokratik ve plüralist bir toplum düzeyine ulaşmanın gerekli dinamiklerini oluşturup, müesseselerine işlerlik kazandırmaktır.

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

BİLİNMEYENİ BİLMEK (*)

DİĞER ekonomik haberlere kıyasla, borsa haberleri basına ürkütücü derecede çarpıtılarak yansımaktadır. Wall Street'deki % 4,5'luk son düşüş için bir dergi «cinayet, katliam» gibi sözcükler kullanmıştır. Telaşa kapılanlar «Bir gecede Amerikan şirketlerinin değerini 100 milyar dolar düşürecek ne oldu?» diye soruşturmaktadırlar. Bazıları da bu kof soruya aynı derecede kof bir cevap vermektedirler : Borsalar, temelde yatan ekonomik olgulardan kopuk, yüksek riskli, bilgisayarların yönlendirdiği bahislerden başka bir şey değildir. Ancak, sükûnetlerini ve paralarını korumak isteyenler, borsaların bazen karışık mesajlar gönderse de, söyleyecek önemli şeyleri olduğunu bilmelidirler.

Wall Street'in son «Kara Perşembesi» olan 11 Eylül 1986 sanıldığı kadar da kötü değildi. Dow Jones sınai ortalaması % 4,6 düşerken satış emirleri alışı emirlerinin 10 misli kadardı. Bu ise, Amerikan hisselerinin % 11,7'lik düşüş gösterdiği 29 Ekim 1929'daki «Kara Salı»ya göre çok daha az korkutucuydu.

Borsa analistleri, olanları izah etmeye çalışırken, müşterilerinin kafalarını iyice karıştırdılar. Pek çoğu, Kara Perşembe öncesi Wall Street'in Amerikan ekonomisine ilişkin kötümser tablo –üretimdeki durgunluk, giderek artan ticaret açığı, bankacılık ve tarım sektöründe gözlenen krizler– nedeniyle huzursuz olduğunu ifade ediyordu. Daha sonra ise, borsanın altüst oluş nedenini, Amerikan ekonomisine ilişkin iyimser bir tablonun –düşük işsizlik düzeyi, daha sonra doğru olmadığı anlaşılan, perakende satışların artış gösterdiği doğrultusunda haberler ve talebin canlandığına ilişkin diğer göstergeler– ortaya çıkmasına bağladılar. Bu, görüldüğü kadar büyük bir çelişki değildir. Zira, Amerikan ekonomisine ilişkin iyi ve kötü haberler, iki yönde de enflasyon endişesini körüklemiştir.

Bu günlerde borsaları en çok ürküten yüksek faiz oranları ve yüksek enflasyondur. Son zamanlara kadar Fed. Reserve reeskont oranlarında yeni bir düşüş beklentisi enflasyon endişesini hafifletiyordu. Fakat, daha sonra iç talebin artış gösterdiği doğrultusundaki haberler, faiz oranlarının en azından şim-

(*) The Economist, 20-26 Eylül 1986.

dilik düşürülmeyeceğini imar eder gibiydi. Eğer üretimde ve dolayısıyla kâr ve kârpaylarında bir artış beklentisi olsa idi, bu tek başına o kadar kötü bir durum yaratmayacaktı. Ancak bu arada, üretimde artış beklentisinin de olmaması, artan iç talebin ithalatı ve ticaret açığını artıracığı, dolayısıyla doların değerini daha da düşüreceği ve fiyatları daha da yükselteceği kanısını yaygınlaştırdı.

Diğer bazı gözlemler de bu yorumu desteklemektedir. Para piyasasındaki kısa vadeli getiri oranları kendi başlarına enflasyon beklentileri hakkında pek fazla bilgi vermezler. Merkez bankaları para arzını ayarlayarak bu oranları istedikleri gibi düzenleyebilmektedirler. Uzun vadeli bonoların verimleri ise enflasyon beklentisi hakkında çok daha iyi bir fikir vermektedir. Kara Perşembe'nin çok daha öncesinden bu bonoların verimi artmakta idi. Son üç ayda Amerikan para piyasasında 3 aylık faiz oranları ile 30 yıllık hükümet bonolarının verimi arasındaki fark bir puanlık bir artış göstermiş idi.

Bazı diğer piyasalardaki kıpırdanmalar da enflasyona işaret ediyordu. Altın ve diğer kıymetli madenlerin çoğunda fiyat artışları gözlemlendi. Diğer madenlerin ve endüstriyel girdilerin fiyatları uzun süren düşüş dönemlerinden sonra artmaya başladı.

Enflasyon endişesi bir anlamda da gelişmişliğin bedelidir. Zengin ülkeler 1960'lardan beri düşük ve tek rakamlı enflasyona alışmışlardır. Bugün Amerikan enflasyon oranında bir puanlık artış yani % 1,6'dan % 2,6'ya çıkış, % 50'nin üzerinde bir artış ifade etmektedir. Borsanın enflasyon korkusuna bu reaksiyondan politikacıların alabileceği dersler vardır. Kamu harcamalarını artırarak işsizliği azaltmayı vaat eden partiler, enflasyonun ve faiz oranlarının yükselmesine ve işsizliği daha da artıracak piyasa çöküşlerine neden olabileceklerdir.

Wall Street'deki değişiklik yalnızca anlaşılabilir değil, 4 yıldır süregelen canlılıktan sonra, belki de gecikmiş bir olaydı ve bu nedenle de çok ani meydana geldi. Aynı durum Tokyo borsası için de geçerliydi. Üstelik kaynağı daha fazla olan bu borsada kayıp da fazla oldu.

Yeni ortaya çıkan bir görüş, borsaların gereğinden fazla dengesizleştiği ve bunun da büyük ölçüde alım-satım işlemlerinin bilgisayarlarla yönlendirilmesinden kaynaklandığıdır. İlk bakışta, bilgisayarları piyasa mekanizmalarına aykırı hareket etmekle suçlamak mantıksız gibi görünmektedir. İşlemleri çabuklaştırarak, daha doğru ve zamanlı bilgi sağlayarak, bilgisayarların piyasa mekanizmasının işleyişini kolaylaştırması gerekir. Ancak, borsa hareketlerini saniyesi saniyesine takip ederek, anlık kâr fırsatlarından yararlanmak üzere programlanmış bilgisayarların tümü birden aynı anda aynı alım-satım emirlerini verince, fiyatlardaki oynama yüksek olabilmektedir.

11 Eylül'de bilgisayarlar satış furyasını başlatmamış, ancak hızlandırmışlardır. Eldeki bilgiler ise, programla ticaret –yani alım-satım emirlerinin bilgisayarlar tarafından verilmesi– öncesine göre, Wall Street'de hisse senetleri fiyatlarının daha az oynak olduğunu göstermektedir. Programla ticaret henüz gelişme safhasındadır. Bilgisayarlar hemen hemen aynı mantığı kullanarak, aynı sonuçlara varmaktan öte, birbirleriyle de yarışacak şekilde programlandıkları takdirde, aksaklıklar azalacaktır. Borsalar ise zaman zaman iniş çıkışlar göstererek varlıklarını sürdüreceklerdir.

BÜTÇE DIŞI FONLAR

COŞKUN CAN AKTAN

I — GİRİŞ

ÜLKEMİZDE özellikle 1983 yılından itibaren genel bütçe dışında çeşitli fonlar oluşturulmaktadır. Günümüzde bu tür fonların sayısı hayli fazlalaşmıştır. Bütçe dışında fon oluşturmak düşüncesi çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. Başta devlet harcamalarının yapılmasına izin veren bütçe kanununun yıllık olması, kamu hizmetlerinin ifa edilmesinde istenilen ölçüde etkinlik sağlanmasını engellemektedir. Çünkü, parlamenter demokratik sistemlerde bazı kamu yatırım projelerinin uygulanması için genel bütçeden ödenek ayrılması, çeşitli nedenlerden –özellikle politik-dolayı gecikebilmekte ve kullanımında çeşitli formalitelerle karşılaşılmasıdır. Bütçe dışında fon oluşturmak suretiyle kamu hizmetlerinin zamanında ve süratle yerine getirilmesi mümkün olmaktadır. Bunun yanı sıra bütçe dışında fon teşkilinin temel nedeni ekonomik kalkınma sürecini hızlandırmaya yöneliktir.

Bu yazıda özellikle son yıllarda ülkemizde büyük tartışmalara konu olan bütçe dışı fonlar teorik açıdan ele alındıktan sonra, fonların meşruiyeti bütçe ilkeleri ve fonksiyonları yönünden değerlendirilip, yarar ve sakıncaları belirtilecek ve bazı önerilerde bulunulacaktır.

II — Kamu Fonu ve Bütçe Dışı Fon Kavramları

Fon, sözlük manası olarak, belirli bir amaç için gerektiğe harcanmak üzere ayrılıp işletilen para anlamındadır. Ekonomide sermaye, yatırım, ödenek gibi çeşitli anlamlarda kullanılabilir. «Kamu Fonu» denildiğinde ise; devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından bazı amaçların gerçekleştirilmesi için kamu gelirlerinden bir kısmının, özel kanun ya da kararla ya bütçeden ya da bütçe dışından ayrılarak, bir yıllık süre ile sınırlı olmaksızın gerektiğe harcanmak üzere bir hesapta hazır tutulması anlaşılmaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi kamu fonu bütçeden veya bütçe dışından bir kamu gelirinin belirli bir amaca tahsisi şeklinde oluşturulmaktadır. Şu halde bütçeden bir ödenek ayrılması suretiyle oluşturulan fonları «Bütçe Fonu» veya «Bütçe İçi Fonu» olarak adlandırabiliriz. Kaynağı bütçe kanunu dışında ya da kısmen bütçe kanunu kısmen de özel kanun ya da kararla sağlanan fonlara ise «Bütçe Dışı Fon» adını verebiliriz.

Türkiye'de halen 90'ın üzerinde kamu fonu bulunmaktadır. Bizim burada inceleyeceğimiz ise sadece bütçe dışı fonlardır. Türkiye'de bütçe fonlarının tarihi çok eski olmakla bir-

likte bütçe dışı fonlar 1983 yılından itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. Halen bütçe dışı fonların sayısı; Kamu Ortaklığı Fonu, Toplu Konut Fonu, Akaryakıt Tüketim Fonu, Belediyeler Fonu, İl Özel İdareleri Fonu, Mahalli İdareler Fonu, Geliştirme ve Destekleme Fonu, Türk Sporunu Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu, Vergi İdaresini Geliştirme Fonu, Tanıtma Fonu, Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu olmak üzere 12'dir.

III — Bütçe Dışı Fonların Meşruiyeti

Bütçe dışı fonlara günümüzde çeşitli çevrelerden büyük tepkiler yöneltilmektedir. Bu tepkiler özellikle bütçe dışı fonların meşruiyeti üzerinde yoğunlaşmıştır. Gerçekten de bütçe dışı fonlar esas itibariyle iki yönden meşru görülmemektedir. Bunları, «Pozitif Hukuk» ve «Normatif Hukuk» yaklaşımları başlıkları altında inceleyebiliriz.

A. Pozitif Hukuk Yaklaşımı

Ülkemizde bütçe dışı fonlar incelendiğinde bunların pozitif hukuk yönünden meşru olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, ülkemizde yürürlükte bulunan 1050 sayılı Muhasebeî Umumiye Kanunu'nun 41 ve 45. maddelerine göre gelirler ve giderler açısından «Genellik İlkesi» benimsenmiştir. 41. maddede; «Gelirler bütçeye tamamen gayrisafi olarak kaydedilir. Bunların tahsil ve idare giderleri ilgili olduğu ödenekten harcanır.» ifadesi yer almaktadır. 45. maddede ise, «Devlet hizmetlerinin gerektiği giderler her sene bütçede belirlenen tahsisat ile temin olunur.» hükmü mevcuttur. Bu iki madde ülkemizde genellik ilkesinin açık olarak benimsendiğini göstermektedir. Genellik ilkesi devletin

bütün gelir ve giderlerinin birbirlerine mahsup edilmeden bütçede yer alması (Gayri Safi Usul) ve ayrıca belirli gelirlerin önceden belirli giderlere tahsis edilmemesi (Ademi Tahsis İlkesi) anlamına gelmektedir. Bu açıdan bütçe dışı fonlar değerlendirildiğinde, bu fonların genellik ilkesine aykırı olduğu ve M.U.K.'nın 41 ve 45. maddelerinin ihlal edildiği görülmektedir. Şu halde bütçe dışı fonların pozitif hukuk yönünden meşru olmadığını söyleyebiliriz. Üstelik, fonlara ilişkin özel bir hüküm Anayasa'da da mevcut değildir.

B. Normatif Hukuk Yaklaşımı

Normatif hukuk yönünden de bütçe dışı fonlar meşru görülmemektedir. Çünkü bu fonlar, bütçenin hukuki ve siyasi fonksiyonlarının layığıyla yerine getirilmesini önlemektedir. Bütçenin yasama organının onayına sunulurken kanunlaşması, yürütme organının faaliyetine hukuken meşruluk kazandırmaktadır (Bütçenin Hukuki Fonksiyonu). Bütçe dışı fonlar ayrıca «Bütçenin Siyasi Fonksiyonu»nun da işlemlerini önlemektedir. Bu fonksiyonun önemi özellikle temsili demokratik sistemlerde belirgindir. Bu fonksiyon parlamento, bütçeyi sevk ve idare ve denetim imkânı vermektedir. Parlamento bu fonksiyonunu kesin hesap kanunu projesini görüşüp onamak suretiyle yapmaktadır. Ancak bütçe dışı fonlar ile bir kısım hesaplar genel bütçe dışında tutulduğunda, parlamentonun sevk ve idare ile denetim görevi eksik yapılmış olur ⁽¹⁾.

Bu nedenle, bütçe dışı fonların bütçenin çok önemli iki fonksiyonunu

(1) Bedil Feyzioğlu, «1986 Bütçe Tasarısı Genellik İlkesine Aykırı», Milliyet, 13 Aralık 1985, s. 6.

işlemez hale getirmesi, ona hukuken meşruluk kazandırmamaktadır.

IV — Bütçe Dışı Fonların Yararları

Bütçe dışı fonların en büyük sakıncası yukarıda da belirttiğimiz gibi bütçe ilkelerini («Genellik» ve «Birlik» ilkeleri) ihlal etmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bütçenin hukuki ve siyasi fonksiyonları da bu fonlar nedeniyle layıkıyla yerine getirilememektedir. Bunların dışında fonların bir diğer sakıncası da enflasyon dönemlerinde ortaya çıkabilmektedir. Zira bu dönemlerde fondan yapılacak harcamalar ekonomide enflasyonist eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olabilir.

Bütün bu sakıncalarına karşı bütçe dışı fonların yararları yok mudur? Hemen belirtelim ki, bu sakıncaları yanında fonların mikro ve makro açıdan ekonomiye büyük faydaları bulunmaktadır. Maddeler halinde yazmaya çalışalım :

1 — Eski «Klasik Devlet» ya da «Tarafsız Devlet» anlayışı zamanımızda yerini «Modern Devlet», yani «Müdahaleci Devlet» anlayışına bırakmıştır. Müdahaleci devletin, klasik devletlerden ayrı olarak önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Devletin bu fonksiyonlarının gerçekleştirilmesinde fonlar son derece yararlı olabilir. Şöyle ki;

a) Fonlar ekonomik kalkınma sürecinin hızlandırılmasında direkt rol oynayabilir. Ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlarla fondan yapılacak harcamalar iktisadi hayatta yapısal bir değişme yaratabilecektir.

b) Fonda biriken paraların yeni yatırım projelerinin uygulanması için harcanması halinde, ekonomik büyü-

me ve kalkınma ile birlikte, tam istihdam sorunu da kısmen çözülmüş olur. Örneğin, ülkemizde toplu konut fonu ile konut sektöründe istihdam artışı olduğunu söyleyebiliriz.

c) Fonların çok önemli bir yararı da gelirin yeniden dağılım (redistribution) aracı olabilmesidir. Fonda biriken paralar, transfer harcamalarında olduğu gibi karşılıksız olarak gelir düzeyi düşük kimselere aktarılabilir.

d) Bunların yanı sıra ekonomide optimum kaynak dağılımının gerçekleştirilmesinde fonlar önemli bir etken olabilir. Bunun için fonda biriken paraların en uygun alanlara aktarılması gereklidir.

2 — Bütçe dışı fonların bir diğer yararı da bütçe hesaplarının kapatılmasında benimsenmiş yöntem konusunda görülmektedir.

Bir ülkede bütçe hesaplarının kapatılmasında jestiyon yöntemi uygulanırsa, bütçe dışı fonlar yararlı olabilmektedir. Bilindiği gibi, jestiyon yönteminde prensip olarak hangi yıla ilişkin olursa olsun bir yıl içerisinde gerçekleştirilen gelir ve gider hesapları kapatılarak, içinde bulunulan yılın bütçesine kaydedilir. Ertesi yılda, uygulaması biten bütçe yılına ilişkin harcamaların yapılmasına izin verilmez. Bu durum bazı kamu yatırım projelerinin uygulanmasında güçlükler doğurabilir. Büyük yatırım projeleri fazla ölçüde ödenek ayrılmasını gerektirmektedir. Oysa büyük yatırım projeleri için bir yıl bütçesi içerisinde tamamen ödenek ayrılması mümkün olmamaktadır. Ertesi yıl bütçesinden ise bazan politik nedenlerden dolayı projenin tamamlanması için gerekli ödenek ayrılamamaktadır. Nitekim ülkemizde de uygulanan jestiyon yön-

teminin bu ve buna benzer sorunlar ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. İşte bütçe dışı fonların yararı burada karşımıza çıkmaktadır. Fonda biriken paraların yıl sınırlaması olmaksızın kullanıma imkânının olması, jestiyon yöntemini iyi bir yapıya kavuşturabilmektedir.

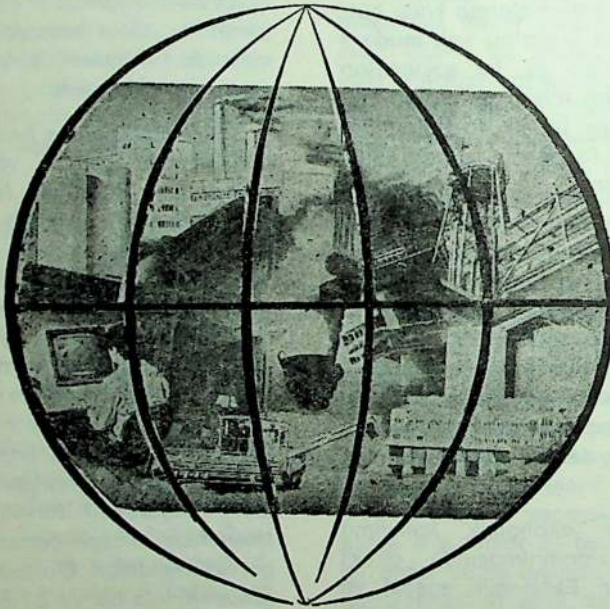
3 — Bütçe dışı fonların bir diğer yararı ise, kamu hizmetlerinin daha

kısa süre içerisinde gerçekleştirilmesine imkân tanınmasıdır. Bilindiği gibi, bütçe kanununun yıllık olması kamu hizmetlerinde hızlı karar alma ve uygulamayı engellemektedir.

V — Fonların Denetimi

Günümüzde fonlara yöneltilen eleştirilerden birisi de bu fonların denetimi ile ilgilidir. Fon hesapları ve

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

**Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluyuz, gururluyuz.**

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

**TÜRKİTİCARET BANKASI
TÜRK BANK**

yapılan harcamalar yasama organının denetimi dışında tutulduğundan, bu durum fonların ayrı bir sakıncası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde halen gerek bütçe fonlarının ve gerekse bütçe dışı fonların denetimi ile ilgili olarak çeşitli organlar görevlendirilmiştir. Başlıca organlar Sayıştay ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Başkanlığı'dır. Bunun dışında bir kısım fonlar ise bağlı oldukları bakanlıklarca seçilen birkaç üye tarafından denetlenmektedir. Bu durum bütçe dışı fonların önemli bir sakıncası olarak karşımıza çıkmaktadır.

VI — Sonuç ve Öneriler

Anlaşılabileceği gibi, sayıları son yıllarda bir hayli artan bütçe dışı fonlar, her ne kadar bütçe ilkeleri ve bütçe fonksiyonlarını işlemez hale getiriyorlarsa da, bu fonların mikro ve makro açıdan ekonomiye önemli yararlar sağlayacağı inkâr edilemez.

Fonların ekonomiye daha fazla yararlı olması için sakıncalarına çeşitli çözümler getirilmesi düşüncesindedir. Fonlarla ilgili olarak önemli gördüğümüz sorunları ve bunları gidermek için alınabilecek önlemleri şu şekilde özetleyebiliriz :

1 — Ülkemizde çeşitli bakanlık ve kuruluşlar bünyesinde aynı kullanım amacına yönelik birçok fon oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin Toplu Konut Fonu'ndan başka aynı kullanım amacına yönelik olarak; Gecekondu Fonu, Özel İskân Fonu, Geri Kalmış Yörelere Halk Konutu Yapım Fonu gibi fonlar bulunmaktadır. Yine ihracatın artırılmasına yönelik olarak Ülkemizde İhracatı Geliştirme Fonu'ndan başka İhracatı Teşvik Fonu ve Tarımsal Ürünlerin İhracatının Geliş-

tilirilmesi ve Tarımsal Yapının Bu Amaçla Düzenlenmesi Fonu bulunmaktadır ⁽²⁾.

Kamu hizmetlerinden optimum yararın sağlanması için aynı kullanım amacına yönelik fonların birleştirilmesinde fayda vardır. Bu alanda yapılması gereken, kanımızca, fonlar arasında bir koordinasyonun sağlanmasıdır. Bu amaçla Başbakanlık bünyesinde bir kurul oluşturulması yoluna gidilebilir.

2 — Türkiye'de halen 90'ın üzerinde kamu fonu bulunmakta olup, bunun halen 12'si bütçe dışı fon niteliğindedir. Bu durumda fonlarla ilgili mevzuatın dağınıklığı söz konusudur. Bu nedenle fonların genel çerçeve teşkil edecek bir kanunla bütünleştirilmesi sağlanmalıdır.

3 — Bütçe dışı fonların denetimi de çok büyük ve gerçekten de önemli eleştirilere hedef olmaktadır. Halen fonların denetimi belirttiğimiz gibi çeşitli kuruluşlar tarafından yapılmakta olup, fon hesapları üzerinde yasama organının denetimli mevcut değildir. Bu nedenle fonların meslişe denetlenmesine imkân verecek bir çözümün bulunması gerektiği kanısındayız. Bu konuda KİT'lerin denetimine benzer bir yöntemin uygulanması düşünülebilir.

(2) Türkiye'de kamu fonları ile ilgili olarak yayınlanmış bilimsel bir çalışma mevcut değildir. Sadece bazı kitaplarda mevcut fonların hukuki düzenlemeleri incelenmiştir. Bkz. : Mahmut Öztürk; Kamu Fonları ve Kullanılma Alanları, DPT Yayını, Ankara 1983. Belma Üstünişik; Mahallî İdare Fonları ve Kullanılma Alanları, DPT Yayını, Ankara 1985. Bunların dışında DPT yayınları arasında birkaç çalışma daha vardır.

NE İŞLER
GÖRÜR.
ŞAŞARSINIZ.

SEDEF

selpak
selpak

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Hızlı Büyüme Yavaşlatma Eğilimi

D ERGİMİZİN daha önceki sayılarında da ifade ettiğimiz gibi, ülkemizin birçok alanda geliştirilmesi, düzeltilmesi ve hatta yeniden ele alınması gereken konuları vardır. Ülkemizde; şehirleşme, sanayileşme, tarımda reform, ulaştırma, eğitim ve sağlık gibi konularda alınan yol; gelişmiş ülkeler düzeyinin yanında yetersiz kalmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için uzun vadeli ve kolay değişmeyecek planlamaya, ileri teknolojiye ve bütün bunları gerçekleştirebilmek için de mali güce gerek vardır. Hükümetin, bütün ülke ihtiyaçlarını iki seçim dönemi arasında ele alma arzusu ile başlattığı girişimlerin, gerek planlama gerek ihtiyaçların önemliliği hakkındaki görüşlerin farklılığı nedeniyle başka ekonomik ve sosyal sorunlar yarattığı görülmektedir.

Geçtiğimiz ay içinde ara seçimler dolayısıyla bu sorunlar değişik şekillerde belirtilmişse de, iki seçim arası gibi toplum yaşamında nispeten kısa sayılabilecek bir sürede arzulan hızlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Vergi ve fon uygulamaları ile yurt içinden mali güç sağlamak mümkün görülmemekte ise de; döviz gibi ancak ülke dışından sağlanabilecek mali gücün --yani ihracat, turizm ve görünmeyen kalemler girdilerinin-- geliştirilmesi, kısa zamanda mümkün olamamaktadır.

1986 Eylül ayında ekonomiyi genel olarak ilgilendiren konular; büyüme hızının yavaşlatılması, kamu harcamaları ve yatırımlarının daraltılması ve artan dış ticaret açığının azaltılması konuları olmuştur. Bu konularda 1986 yılının sonuna kadar ve 1987 yılında amaçlanması zorunlu görülen ekonomik hedefler, Yüksek Planlama Kurulu'na ele alınmış bulunmaktadır. Piyasalardaki aşırı likidite sıkıntısına karşılık enflasyon hızının yavaşlatılması amacıyla emisyonun sınırlandırılması, çelişkili bir durum yaratmaktadır. Bu çelişkinin, çok dengeli bir düzleşme ile giderilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, dış ticaret açığının azaltılması yönünde yeni uygulamaların ele alınması da zorunludur. İthalatın artması ve ihracatın azalması sonucu, dış ticaret açığımızın, 1986 yılının ilk 6 ayında, 1985 yılının ilk 6 ayına göre 1.884,9 milyon dolar olduğu ve geçen yıla kıyasla 506,2 milyon dolar arttığı anlaşılmaktadır. Dış ticaret açığımızdaki artış oranı bir önceki yıla nazaran % 36,7'dir. Ancak, dış ticaret açığımızdaki artış oranının, 1986 Temmuz ayı sonunda, bir önceki yıla göre % 23,8'e gerilediği görülmektedir. Hükümetin bu durumu gidermek amacıyla, yeni ve acil tedbirler alması beklenmektedir. Tarımsal ürün ihracatı-

mızın yılın ikinci yarısında arttığı göz önünde tutulursa, alınması gereken tedbirlerin daha çok sanayi mamulleri ihracatı ile ilgili olacağı anlaşılmaktadır.

Günümüzün sorunu, hızla artan fiyatlar karşısında, ürettiği ve sattığı malların yerine yenilerini koyabilmek durumunda olan firmaların finansman sorundur. Firmaların ayakta kalabilme sıkıntısı içinde oldukları, protestolu senetlerin gittikçe arttığı, firmaların sermayelerini arttırmak için çeşitli imkânları kullandıkları bilinmektedir. Bu ana sorun, hızlı ekonomik büyümeyi yavaşlatma uygulamalarını zorunlu kılmaktadır.

Son yılların gittikçe arttırdığı ve hükümetin de tedbir almak zorunluluğunu duyduğu bu durumu tekrar ortaya koyduktan sonra, geçtiğimiz dönem içinde ekonomik hayatı ilgilendiren başlıca mevzuatı ve olayları kısaca inceleyelim.

BANKALARLA İLGİLİ OLAYLAR

• Kredi Faizleri Artırıldı :

Likidite sıkıntısının getirdiği yeni bir uygulama, bankaların kredi faizlerini yükseltmeleri olmuştur. Özel bankaların genellikle kredi faizlerini % 2 - % 4 arasında yükselttikleri görülmektedir. Bu uygulama tacir ve sanayiciler tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Mevduat faizlerindeki düşmeler, bankalara mevduat girişini azaltmaktadır. Tasarruf sahiplerinin, daha avantajlı olan Hazine bonosu ve Devlet tahvili gibi diğer kaynaklara yönelmesinden, bankaların likidite durumlarının olumsuz etkilendiği iddia edilmektedir. Bununla beraber bazı bankaların bazı müşterilerine anlaşmalı faiz uygulamaları, fakat bu uygulamanın da kısıtlamaya tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

• Umumi Disponibilite ile İlgili Tebliğ :

Merkez Bankası'nın 6 Eylül 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 7 sayılı Tebliği ile umumi disponibiliteye ilişkin esas ve şartlar yeniden düzenlenmiştir. Bu tebliğe göre, disponibilite oranı, birinci kategoride taahhütlerin asgari % 3'ü, ikinci kategoride ise % 12'si olarak tespit edilmiştir. Tebliğ ayrıca, disponibilite değerleri yeniden belirleyerek açıklamaktadır.

• Tekstil - Bank Sermaye Piyasasına Girme Kararı Aldı :

1986 Aralık ayından itibaren faaliyete geçecek olan Tekstil - Bank'ın çalışmaları arasında sermaye piyasası ile ilgili uygulamalara da yer vereceği belirtilmektedir. Bu bankanın ayrıca, dış ticaret alanında çalışan firmaların fiyat değişimlerinden doğabilecek zararlarını önlemek ve vadeli mal satımının yaratacağı risklerin karşılanması olan «hedging» uygulamasına da önem vereceği anlaşılmaktadır. Tekstil-Bank'ın bankacılık alanına yeni uygulamalar getirerek başarılı olmasını diliyoruz.

DIŞ TİCARET İLE İLGİLİ OLAYLAR

• Dış Ticaret Hedefleri Değiştirildi :

Hükümet tarafından 1986 yılı için tespit edilen ithalat hedefinin 12.1 milyar, ihracat hedefinin ise 8.7 milyar dolar olduğu bilinmektedir. Ancak ihracatın azalması ve petrol fiyatlarındaki nispi düşme dolayısıyla, bu rakamlar yeniden dü-

zenlenerek 1987 yılı programına da esas teşkil edilmek üzere revize edilmiştir. Buna göre, 1986 yılı ithalat hedefi 11.5 milyar, ihracat hedefi ise 8 milyar dolar olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Ayrıca, hükümet tarafından ihracatı artırıcı yeni tedbirlerin getirileceği de öğrenilmiştir.

• **Irak ile Ticari İlişkiler Gelişiyor :**

Irak'tan Türkiye'nin alacağı olan 1.8 milyar dolarlık miktarın çözümü ulaşmasını sağlayan Bankacılık Anlaşması'nın 16 Eylül'de imzalandığı öğrenilmiştir. Bu anlaşmaya göre, Irak Merkez Bankası, borçlarını ödeme planına bağlamıştır. Ancak, 16 Eylül 1986'dan önce ihracat yapmış olanların alacaklarının şimdilik % 77'sinin peşin ödenmesi kararının, ihracatçıları zor durumdan kurtarmayacağı ve bundan sonraki ihracatlarının fiyatlarını yükselteceği için, Irak'a yapılan ihracatın gelişmeyeceği, bazı çevrelerce ifade edilmektedir. Bununla beraber uzun bir süredir askıda kalan alacakların belirli bir takvime bağlanması, bu ülke ile olan ticaretimizi bir miktar rahatlatacaktır.

• **Büyük Bir Leasing Şirketi Kuruluyor :**

Finansal Kiralama Kanunu'na işlerlik sağlamak amacıyla, büyük bir leasing şirketinin kurulması kararlaştırılmıştır. Türkiye İş Bankası'nın % 30, Türkiye Sınai kalkınma Bankası'nın % 10, IFC'nin % 20 ve Soci  t   G  n  ral'in % 40 ile katılacakları bu şirketin sermayesinin 2 milyon dolar olacağı ve 1987 yılı başında faaliyete geçeceği öğrenilmiştir.

ZAMLAR HIZLANIYOR

Temel   r  nler göz önünde tutulduğunda, bir süredir yavaşlayan zamların son günlerde yine hızlandığı görülmektedir. Bu zamların başlıcaları şöyle belirtilebilir :

• **Petkim   r  nlerine Zam :**

Petkim, 11 Eylül 1986 gününden itibaren bazı ürünlerine zam yapmıştır. % 4 ile % 10 arasında değişen bu zamların uygulandığı ürünler şunlardır :

	Eski Fiyat (Ton/TL)	Yeni Fiyat (Ton/TL)
PVC Emülsiyon	608.200.—	633.200.—
PVC Süspansiyon	489.000.—	508.600.—
Polietilen UV Katkılı	515.300.—	535.900.—
Sudkostik	102.300.—	112.500.—

• **Mot  rl   Araçlar, Beyaz Eşya ve İnşaat Malzemesi Fiyatları Arttı :**

Eylül ayı sonlarına doğru, çeşitli firmalarca üretilen, minibüs, kamyonet, otomobil ve traktör fiyatlarına % 3 - % 4 oranında zam yapılmıştır. Beyaz eşyada yapılan zam oranı ise % 15 civarındadır. Bu arada inşaat malzemeleri % 15 oranında, kumaş fiyatları % 10 - % 12 oranında zam görmüş bulunmaktadır. Öte yandan, K  T   r  nleri fiyatlarına 1986 Ekim ayı içinde zam yapılacağı söylentileri yaygındır.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

- muhtelif tip vinç • sanayi • sondaj • hava nakliyat • TELEFERİK • TELESİJ • TELESKİ
- maden ihraç • dozer • ekskavatör • deniz dikme • GERME • MANEVRA
- elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme • HALATLARI
- yatak koltuk yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
- yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

YENİ YAYINLAR

Doç. Dr.
HALÛK A. KABAALIOĞLU

İNŞAAT HUKUKU

UFF, John; «Construction Law – Law and Practice Relating to the Construction Industry», Fourth Edition, (Sweet and Maxwell, 11 Fetter Lane, London) Londra 1985, xvii + 350 sayfa, 12.95 sterlin.

Türk müteahhitlik firmalarının başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere çeşitli yabancı ülkelerde almış oldukları ihalelerin toplamının 15 milyar doları aştığı anlaşılmaktadır. Ülkemiz açısından büyük önem taşıyan bu sektördeki çalışmalar son derece ilginç hukuki sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Son yıllara kadar pek fazla yayına konu olmayan inşaat hukuku alanında iç hukukumuz açısından bazı önemli eserler dikkati çekmeye başlamıştır. Seliçi'nin «İnşaat Sözleşmelerinde Müteahhidin Sorumluluğu» (İstanbul, 1978); Zevkililer'in daha çok mülkiyet hukukunu inceleyen «İmar Kurallarına Aykırı ve Zarar Verici İnşaat» (Ankara, 1982); Kaplan'ın «Türk - İsviçre Hukukunda Mimarlık Sözleşmesi ve Mimarın Sorumluluğu» (Ankara, 1983); Kural'ın

«Açıklamalı İlmi ve Kazai İçtihatlı İnşaat Hukuku» (Ankara, 1983) ilk anda akla gelen eserler arasında yer almaktadır.

Yabancı ülke hukukları açısından özellikle İngiliz Hukuku büyük önem arzetymekte, Türk firmalarının faaliyet gösterdikleri ülkelerde uygulanan «tip sözleşme»lerin genellikle bu ülke hukuk kurallarından esinlenerek hazırlandığı, ortaya çıkan ihtilâfların çözümünde öngörülen tahkim prosedüründe de bu ülke hukukunun uygulanması şeklinde genel bir eğilimin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Geçtiğimiz aylarda yayınlanan (Mühendis - Avukat) John Uff'un «İnşaat Hukuku» isimli eseri; konuyu derli toplu olarak inceleyen, sadece İngiliz uygulaması hakkında değil, aynı zamanda uluslararası alanda uygulanan sözleşmelerin yorumunda da yararlanabilecekleri bir kaynağa ihtiyaç duyan meslektaşlarımızın ihmal etmemeleri gereken özet bir eser niteliğini taşımaktadır.

Daha önce yine «Sweet and Maxwell» tarafından fakat «Concise College Text» dizisinde yayınlanan John Uff'un 176 sayfadan oluşan eseri, bu kez dördüncü baskısını ya-

parken iyice genişlemiş ve 350 sayfaı geçmiştir. Bununla birlikte konuya ilişkin derinliğine araştırma yapacak hukukçularımızın Duncan Wallace tarafından onuncu baskısı yapılan «Hudson's Building and Engineering Contracts Including the Duties and Liabilities of Architects, Engineers and Surveyors» (Londra, 1970) eserini temel bir referans kitabı olarak kabul etmeleri gerekeceğı belirtilmek gerekir. Bu eserin ilk eki «First Supplement» 1979 yılında Londra'da yayınlanmış ve son gelişmelerin eklenmesiyle güncelliğini koruması sağlanmıştır.

Bu arada yine Wallace tarafından hazırlanan «The ICE Conditions of Contract A. Commentary» (5. Baskı - Londra, 1978); Donald Keating'in «Building Contracts» (4. Baskı - Londra, 1978); uygulamaya dönük olması açısından oldukça önemli bulduğumuz yine Wallace'in «Building and Civil Engineering Standard Forms - A Commentary on the four principal R.I.B.A. forms of contract, the F.A. S.S. form of sub-contract, the R.I.B.A. fixed fee contract and the I.C.E. contract» (Londra, 1969); Wallace'in «Further Building and Engineering Standard Forms» (Londra, 1973) ve uluslararası uygulama açısından «The International Civil Engineering Contract - A Commentary of FIDIC» (Londra, 1974) ve birinci eki (Londra, 1980) dikkatle incelenecek eserler arasında yer almaktadır. Bu arada Sir Derek Walker-Smith ve üç araştırmacının birlikte hazırladıkları «The Standard Forms of Building Contract (Föy volan sistemi 2 cilt - Londra, 1980); Porter'in 1980'de yayınladığı «Building Contract Conditions; John Parris'in «The Standart Form of Building Contract JCT 80»

(Londra, 1980); Turner'in «Building Contracts - A Practical Guide» (Londra/New York, 1983); Powell-Smith ve Sims'in kaleme aldığı «Building Contract Claims (Londra, 1983); uygulamada sık sık rastlanan bir konuya eğilen önemli bir monografi olarak «Site Investigation and the Law» -ki Cottingen ve Akenhead tarafından kaleme alınmıştır- (Londra, 1984) belirtilebilecek eserler arasındadır.

A.B.D. uygulamasında mevcut yayınlar arasında en çok tavsiyeye şayan eser, California Üniversitesi Berkeley Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Justin Sweet'in «Legal Aspects of Architecture, Engineering and the Construction Process» adlı yapıtıdır. Bu eserin ilk iki baskısı öğrenci ihtiyacına cevap verecek case-book/text-book şeklinde yapılmıştır. 1985'te yayınlanan 1000'i aşkın sayfalı üçüncü baskısı ise uygulamacıya dönük bir şekilde hazırlanmıştır. A.B.D.'de sayıları 180'i bulan Hukuk Fakültelerinin yayınladıkları «Law Review»larda da konuya ilişkin önemli makaleler yayınlanmış, bazıları özel sayılarını bu konuya tahsis etmiştir. 1984 içinde Prof. Sweet tarafından hazırlanan «İnşaat Hukuku Konulu Makaleler Antolojisi» (Yearbook of Construction Articles - Anthology Edition)'nin birinci cildi, 1931-1982 yılları arasında yayınlanmış makaleleri tam metin olarak derleyen ve 1300'e yakın sayfadan oluşan önemli bir kaynaktır.

Bu yazımızda kapsamlı bir bibliyografya derlemesi yapmak söz konusu olmadığından, sadece çok önemli belibaşlı eserlere değinilmektedir. Bu arada 1984'te yayınlanan Georges Liet - Veaux'un «Le Droit de la Construction» adlı eserli

(ki sekizinci baskı olarak çıkmıştır) zikredilebilir. Ayrıca, mukayeseli hukuk yönünden araştırmacılarımıza, Münih Üniversitesi profesörlerinden Werner Lorenz'in «International Encyclopedia of Comparative Law» içinde (VIII. Cilt 8. Bölüm) 150 sayfada derlediği «Contracts for Work on Goods and Building Contracts»ı hararetle tavsiye edebiliriz.

Konu üzerinde B.M. Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun 1950'lerde yaptığı çalışmalar ve bazı milletlerarası meslek kuruluşlarının faaliyetleri bilinmektedir. Son olarak merkezi Viyana'ya taşınan UNCITRAL'ın bu konuda fevkalade geniş kapsamlı çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Bu kuruluşun izlediğimiz faaliyetlerine ülkemizden katılma olup olmadığına ilişkin bir kayda, çıkan yayınlarda rastlayamadık. Temennimiz, kuruluşun çalışmalarına Türkiye'den de bazı kimselerin katılmasıdır.

İnşaat sözleşmelerinin uluslararası düzeyde önem kazanması üzerine konuya ilişkin özel ihtisas dergilerinin yayınlanmaya başladığını da hatırlatmak isteriz. «The International Construction Law Review» bu alanda atılmış önemli bir adımdır.

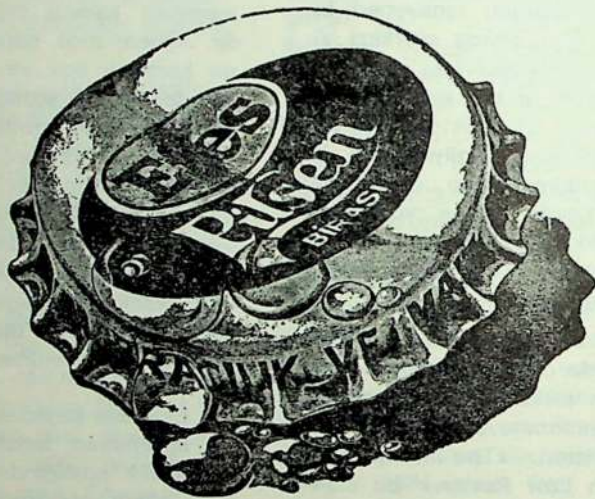
John Uff'un «İnşaat Hukuku» isimli eserinde, önce İngiliz hukuk sistemine ilişkin genel bilgiler verilmekte, daha sonra inşaat hukukunu ilgilendiren ihtilaflardan bir bölümünün mahkemeler ve diğer bir bölümünün de hakemler tarafından çözümlendiği dikkate alınarak, önemli usul hukuku meseleleri incelenmektedir. İspat yönünden özellikler, tahkime gidilmesi, tahkim anlaşmasının etkileri, tahkimde usul ve meslek kuralları gözden geçirilmekte; inşaat hukukunda karşılaşılan tarafların incelendiği

dördüncü bölümde ise, tüzel kişiler açısından bilgiler verilmektedir.

Beşinci bölümde; sözleşmelerle uygulanan genel ilkeler, akitlerin teşekkülü, bağlayıcı ve bağlayıcı olmayan hükümler, ifa, milletlerarası sorunlar; alım satım, temsil ve benzeri özel akit tipleri incelenmektedir. İnşaat hukukunda uygulanan sözleşmelerin kaleme alınması konusundaki açıklamaları; mühendislik hizmetine ilişkin akitler, bunların çeşitleri, ifa, mühendis ve mimarlar, dizayn sözleşmeleri konulu bilgiler izlemektedir. Ayrıca; iflas durumunda tarafların karşılıklı hak ve mükellefiyetleri, standart «tip» sözleşmeler, bunlara göre karşılıklı sorumluluklar, «Institution of Civil Engineering» (ICE) tarafından hazırlanan tip sözleşme, haksız fiiller açısından inşaat hukukunu ilgilendiren özellikler, mülkiyet hukuku yönünden karşılıklı ilişkiler, imar planları konusunda açıklamalar, sağlık ve güvenlik açısından getirilen düzenlemeler verilmektedir.

Eklerden birincisi inşaat hukukunu ilgilendiren terimlerden derlenen bir sözlük niteliğindedir. İkinci Ek'te ise, inşaat sözleşmelerinden doğan ihtilafların tahkim yolu ile çözümlenmesine ilişkin olarak ICE'in hazırlanmış olduğu «Tahkim Usulü Kuralları» yer almaktadır.

İnşaat hukuku konusunda çalışma yapanların, özellikle uluslararası inşaat hukuku ve İngiltere'deki uygulama hakkında fikir edinmek isteyenlerin başvurabilecekleri bu eser, yararlı bilgiler ihtiva etmektedir. Daha derinliğine incelemeler için, bir kısmını yukarıda belirttiğimiz temel eserlere başvurulması gerekeceği tabiidir.

"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 29 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

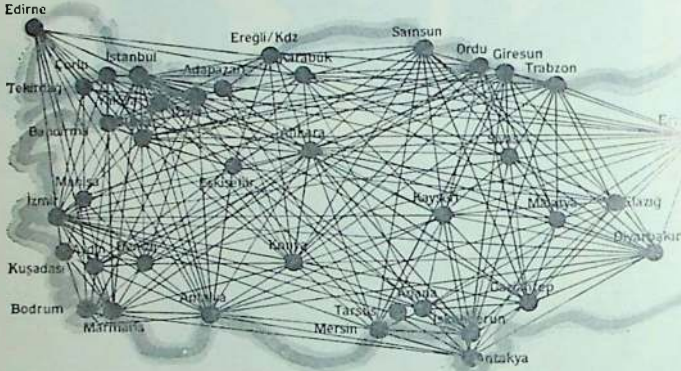
İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 172 25 40 (20 hat); Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

Tele-İşlem'in bugünü ve Türkiye...

İşte gelişme hızı: 41 merkez, 145 şube!
aralarındaki uzaklık yalnızca 3 saniye...

Bugün Türk bankacılığında Yapı Kredi'nin getirdiği ve hergün biraz daha yaygınlaştırdığı çağın bankacılığı, elektronik bankacılık, Tele-İşlem var. Sanayiciden esnafa, büyük kuruluşlardan bireylere kadar "Tele-İşlem" kolaylığından yararlanılıyor.

Bugün "Tele-İşlem" sistemine bağlanan Yapı Kredi merkezlerinin sayısı 41'e, şubeleri ise 145'e ulaşmıştır. Uzaklıkları ne olursa olsun, bu merkez ve şubelerde senet, çek, havale, para yatırma, para çekme gibi bütün bankacılık işlemleri 3 saniyede yapılabilmektedir.

Yapı Kredi'ye gelin. "Tele-İşlem" ile zamanı paraya çevirin.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"